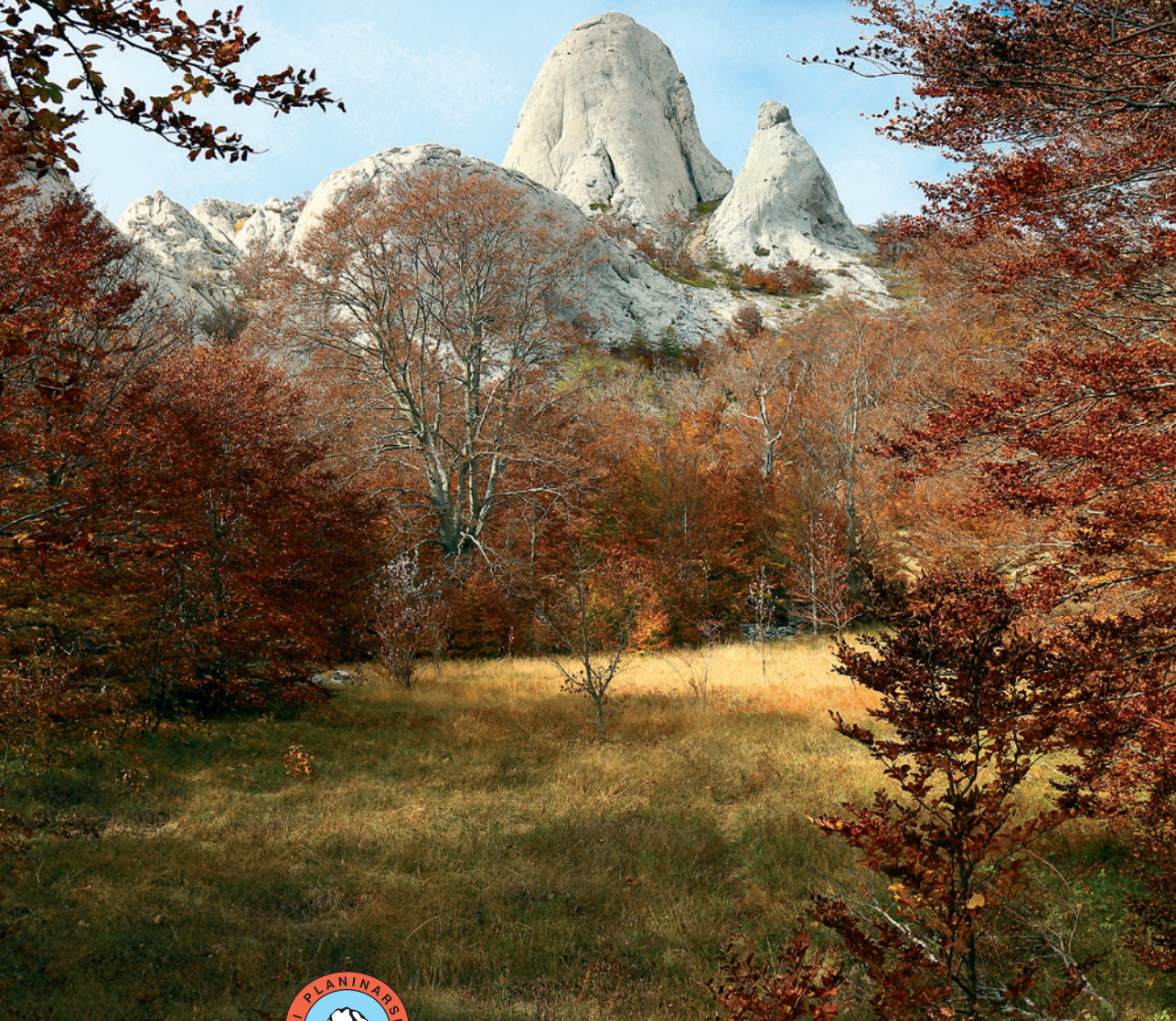

HRVATSKI PLANINAR

ISSN 0354-0650

GODIŠTE **113**

ČASOPIS HRVATSKOGA
PLANINARSKOG SAVEZA
izlazi od 1898. godine

11

STUDENI
2021

HRVATSKI PLANINAR

ČASOPIS HRVATSKOGA PLANINARSKOG SAVEZA

»Hrvatski planinar« časopis je Hrvatskoga planinarskog saveza. Prvi je broj izašao 1. lipnja 1898. Od 1910. do 1913. tiskao se kao podlistak naziva »Planinarski list« u časopisu »Vijenac«. Od 1915. do 1921. i od 1945. do 1948. časopis nije izlazio, a od 1949. do 1991. godine izlazio je pod imenom »Naše planine«. Časopis izlazi u jedanaest brojeva godišnje (za srpanj i kolovoz kao dvobroj).

Nakladnik

Hrvatski planinarski savez
Kozarčeva 22, 10000 Zagreb
www.hps.hr
OIB 77156514497

Pretplata i informacije

Ured HPS-a
tel. 01/48-23-624
tel. 01/48-24-142
uredhps@hps.hr

Uredništvo

Adresa elektroničke pošte
za zaprimanje članaka,
vijesti i ilustracija:
hrvatski.planinar@hps.hr

Tisak

Kerschhoffset d.o.o.
Ježdovec

ISSN 0354-0650

Glavni i odgovorni urednik

Alan Čaplar
alan.caplar@hps.hr

Urednički odbor

Darko Berljak
Vlado Božić
Goran Gabrić
prof. dr. Darko Grundler
Ivan Hapač
Faruk Islamović
Krunoslav Milas
Radovan Milčić
prof. dr. Željko Poljak
Robert Smolec
Damir Šantek
Klara Jasna Žagar

Lektura i korektura

Željko Poljak
Robert Smolec
Radovan Milčić
Goran Gabrić

Bibliografija

Stari brojevi časopisa u PDF formatu i bibliografski pretraživač sadržaja svih dosad izdanih brojeva dostupni su na web stranici HPS-a www.hps.hr

Suradnja u časopisu

Časopis objavljuje sve vrste članaka i vijesti zanimljivih za planinare. Prednost imaju prilozi sa zanimljivim temama koji su popraćeni boljim izborom ilustracija. Slike se mogu slati elektroničkom poštom ili putem web-servisa za velike datoteke. Slike treba slati u originalnoj veličini (bez smanjivanja), ne unutar Word dokumenata. Uredništvo zadržava pravo redakture, lekture i korekture tekstova. Stavovi i mišljenja suradnika iznesena u časopisu nisu nužno stajališta Hrvatskoga planinarskog saveza.

Pretplata

Godišnja pretplata za Hrvatsku

iznosi **150 kuna**. Pretplata se uplaćuje na žiro-račun Hrvatskoga planinarskog saveza HR4123600001101495742, pri čemu na uplatnici ili u obrascu za plaćanje putem interneta, u rubrici »Poziv na broj«, treba biti upisan Vaš pretplatnički broj.

Godišnja pretplata za inozemstvo

iznosi 35 eura, a uplaćuje se na račun BIC ZABA-HR2X 25731-3253236, također uz poziv na pretplatnički broj.

Cijena pojedinačnog primjerka je 15 kuna (+ poštarina).

Vaš pretplatnički broj otisnut je uz Vašu adresu na listiću za slanje časopisa. Nakon uplate i evidentiranja u HPS-u, na tom listiću možete vidjeti naznaku o obavljenoj uplati.

Kako se pretplatiti

Zainteresirani za pretplatu na časopis trebaju se telefonom, elektroničkom poštom ili putem web obrasca javiti u Ured Hrvatskoga planinarskog saveza (uredhps@hps.hr, 01/48-23-624, 01/48-24-142).

Časopis se distribuira poštom, na osobnu adresu pretplatnika.

Godišnja pretplata se odnosi na kalendarsku godinu, pa novi pretplatnik nakon uplate dobiva sve brojeve tiskane u tekućoj godini. Pretplata se automatski produžuje na sljedeću godinu, do opoziva. S prvim se brojem u novoj godini pretplatnicima fizičkim osobama šalje uplatnica za pretplatu, a pretplatnicima pravnim osobama računi.

472 Čiji su planinarski domovi?

480 90 godina planinarskog doma Umberto Girometta

488 Potraga za Jakičinim konakom na Velebitu

498 Sami na Triglavu

Sadržaj

Članci

- 472 Čiji su planinarski domovi?**
Darko Grundler i
Alan Čaplar
- 480 90 godina planinarskog doma Umberto Girometta**
Žana Hrkač i
Sofija Nikolin
- 488 Potraga za Jakičinim konakom na Velebitu**
Raul Horvat
- 498 Sami na Triglavu**
Biserka Radović
- 504 Retezat (2482 m) u Rumunjskoj**
Feručo Lazarić
- 507 Četiri dana na hrvatskom jugu**
Ester Stanković

Rubrike

- 513 Planinarska faleristika:**
Znak Alpinističkog odsjeka HPD-a (pripremio: Vjekoslav Kramberger)
- 516 Speleologija:** Speleološka istraživanja ovoga ljeta, U Gospiću održan Skup speleologa Hrvatske

Tema broja

Planinarski objekti

Naslovnica

Stapina na južnom Velebitu,
foto: Tomislav Marković

Čiji su planinarski domovi?

Darko Grundler i Alan Čaplar, Zagreb

Odgovor na naslovno pitanje naizgled je jednostavan: planinarski domovi pripadaju, naravno, planinarima. Odgovor je logičan i dobrim dijelom – pogrešan.

Naime, kao i sve druge građevine, planinarski objekti pripadaju vlasnicima, tj. pojednostavljeno rečeno, onima koji imaju »papire« o vlasništvu i koji su upisani u zemljišne knjige kao vlasnici. Većina planinara ne zna tko je vlasnik nekog planinarskog objekta, niti ih to zapravo zanima. Kao posjetitelje, zanima ih mogućnost da u njemu nakratko predahnu, po povoljnijim uvjetima ponešto popiju i pojedju ili prespavaju.

Kad nisu zadovoljni stanjem i uvjetima boravka u planinarskoj kući, mnogi su planinari skloni svoje primjedbe adresirati na Hrvatski

planinarski savez, podrazumijevajući i polazeći od ukorijenjenog mišljenja da je HPS nadležan za sve što se tiče planinarskih kuća u Hrvatskoj. Pritom se često zaboravlja da je organiziranje pružanja ugostiteljskih usluga i usluga smještaja ponajprije zadaća i obveza samih pružatelja tih usluga, a obnavljanje i održavanje svake kuće zadaća i obveza njena vlasnika. Vlasnik može svojom odlukom ili ugovorom izvršenje nekih zadaća povjeriti kome drugome koji ih je voljan i sposoban izvršavati u njegovo ime, ali ne može se (osim npr. prodajom ili darovanjem kuće) odreći svojih obveza, koje su utvrđene ne samo Zakonom o vlasništvu i drugim stvarnim pravima, nego i Ustavom. Istodobno, onaj tko nije vlasnik ni ne smije izvoditi ikakve zahvate na građevini bez suglasnosti vlasnika. Sve to nije svojstveno samo

Schlosserov dom na Risnjaku

planinarskim kućama, nego jednako vrijedi i za sve druge građevine u planinama, gradovima, selima i bilo gdje drugdje.

Imajući to u vidu, logično je postaviti pitanje što su zapravo planinarske kuće i u kakvoj su one vezi s planinarskim udrugama i HPS-om. U Hrvatskoj se planinarskom tradicionalno smatra svaka kuća kojom upravlja planinarska udruga ili osoba koja na temelju ugovora s HPS-om jamči planinarima uobičajene povlastice na cijenu noćenja, primjenu jedinstvenoga kućnog reda i drugo. HPS vodi registar planinarskih kuća i objavljuje podatke na svojoj mrežnoj stranici, a kuće razvrstava u tri skupine prema sljedećim kriterijima:

- planinarski dom je kuća koja je redovno otvorena vikendom, blagdanima ili stalno i u pravilu pruža mogućnost prehrane i okrijepe
- planinarska kuća (u užem smislu) otvorena je samo povremeno ili u dogovoru s planinarskom udrugom koja se o njoj skrbi
- planinarsko sklonište je nezaključana, stalno otvorena i neopskrbljena kuća.

Kako bi planinari bili upoznati o vrsti kuće, njezinu nazivu, nadmorskoj visini i upravljaču, na njoj je na vidljivom mjestu, u pravilu desno od ulaznih vrata, postavljena standardizirana natpisna ploča s osnovnim podacima o kući. Takvu, »plavu ploču«, izrađuje i upravljaču besplatno dodjeljuje HPS. U HPS-ovu Pravilniku o upravljanju planinarskim objektima (domovima, kućama i skloništima), koji je usvojila Skupština HPS-a, navedena su pravila kojih se treba pridržavati upravljač objekta na kojem je »plava ploča«. Planinarske udruge učlanjenjem u HPS preuzimaju obvezu poštovanja i primjene normativnih akata HPS-a, uključujući i spomenuti Pravilnik te jedinstveni Kućni red u planinarskoj kući. Ostali koji žele da njihova kuća ima »plavu ploču« i bude upisana u registar planinarskih objekata HPS-a, te obveze preuzimaju potpisivanjem ugovora s HPS-om.

Zasad se sve čini jednostavnim i logičnim. No slijede pitanja na koja nije jednostavno odgovoriti.

Prvo je pitanje koja je uloga i nadležnost upravljača planinarske kuće. S gledišta planinara,

upravljač je ona planinarska udruga koja je vlasnik objekta ili ima ugovor s vlasnikom o korištenju ili zakupu objekta. Mnogo je, međutim, udruga koje nisu vlasnici kuća, niti imaju punovažan ugovor s vlasnikom, a unatoč tome brinu se o objektu i smatraju ga »svojim«.

Kako bi se to objasnilo, treba imati na umu povijesni razvoj i okolnosti, koje su uvijek bile izazovne za planinarsku udrugu. Planinarima ne treba posebno dokazivati i opisivati da se planinarske udruge desetljećima bave planinarskim objektima – grade ih, obnavljaju, održavaju i uređuju, premda im te zadaće nitko nije izričito povjerio, niti ih na to posebno poticao. Štoviše, da se planinari nisu brinuli o brojnim kućama posvuda po planinama, danas mnogo njih ne bi ni bilo. O tome svjedoče brojni napisi u časopisu Hrvatski planinar i drugim planinarskim izdanjima. Svaka planinarska kuća rezultat je, prije svega i iznad svega, nemjerljivog entuzijazma i golemoga volonterskog angažmana planinara organiziranih u planinarskim udrugama. To nikad nije bilo dovoljno cijenjeno izvan planinarske udruge, a ponekad ni u njima samima. Nažalost, ni danas nema dovoljno razumijevanja,

uvažavanja i potpore šire javnosti za sve one koji ulažu svoj rad, znanje i sredstva u planinarske objekte.

Upravljanje planinarskim objektima u nekim proteklim desetljećima bilo je umnogome jednostavnije jer se drugačije gledalo na »društvene organizacije« i »društveno vlasništvo«. Bilo je i više spremnosti za dobrovoljan »društveni rad« te za doniranje sredstava za društveno korisne projekte. Malo se tko brinuo o formalnom vlasništvu i »papirima«, a u mnogim slučajevima status upravljača planinarskih objekata nitko i nije dovodio u pitanje, premda mnogi upravljači nisu ni imali ugovor s vlasnikom ili je valjanost ugovora istekla. Istodobno, mnoge planinarske udruge koje su upravljale planinarskim objektima smatrale su svojim vlasništvom sve što je u njihovu posjedu i o čemu se skrbe, bez obzira na to što za to nisu imale čvrsto pravno uporište. U suvremenom je društvenom uređenju postalo zbog brojnih razloga mnogo važnije pitanje vlasništva, pa tako i potreba za kvalitetno uređenim odnosima za svaki objekt. To posebno dolazi do izražaja kod onih objekata koji su zbog turističkih, komercijalnih ili drugih razloga

zanimljivi i nekome drugome. Upravljačima koji nemaju vlasništvo ili ugovor s vlasnikom ruke su umnogome vezane, a i onima koji su s vlasnikom sklopili ugovor o korištenju ili zakupu, takav ugovor često postavlja ograničenja koja im nisu po volji.

U pogledu vlasništva planinarskih objekata, prema zemljišnim knjigama, velika ih je većina u državnom vlasništvu ili se nalaze na državnom zemljištu. Evo nekih pokazatelja! Od 155 planinarskih kuća u Hrvatskoj, čak su 82 državno vlasništvo, a 16 ih je vlasništvo jedinica lokalne samouprave (gradova i općina), ukupno 63 %. Osnovne planinarske udruge vlasnici su 27, a HPS 4 objekta¹. Fizičke osobe upisane su u zemljišne knjige kao vlasnici 21 objekta, trgovačka društva 2 i crkva 3. Još se 5 planinarskih objekata kojima upravljaju hrvatske planinarske udruge nalazi u inozemstvu (u Crnoj Gori i Bosni i Hercegovini), pri čemu je samo jedan od njih u vlasništvu planinarske udruge (dom Vrbanj na Orjenu).

Imovinsko-pravna pitanja u vezi s planinarskim objektima nedvojbeno su najveća otežavajuća i ograničavajuća okolnost u toj djelatnosti. Razlozi za takvo stanje, ali i uporišta za njihovo rješavanje, jesu Zakon o vlasništvu i drugim stvarnim pravima i Zakon o upravljanju državnom imovinom te s njima povezani propisi. Zakonom o sportu iz 1993. određeno je da se sportski objekti koji su bili u društvenom vlasništvu upišu kao vlasništvo gradova i općina. Slijedom toga, neki su se gradovi i općine upisali kao vlasnici planinarskih objekata, neki nisu, a za neke se objekte i danas na sudovima vode vlasnički sporovi. Stanje je postalo još složenije 2017., donošenjem Zakona o upravljanju državnom imovinom, kojim je uređeno da planinarskim domovima izgrađenima na zemljištu u vlasništvu Republike Hrvatske upravlja ministarstvo nadležno za državnu imovinu. Nove su okolnosti u nekim slučajevima prerasle u bizarne sporove, pa čak i predmete sudskih postupaka između države i jedinica lokalne samouprave koje se na temelju prijašnjih propisa nisu upisale u zemljišne

knjige kao vlasnici objekata. Dodatno, pružanje ugostiteljskih usluga uređeno je Zakonom o ugostiteljskoj djelatnosti te Pravilnikom o razvrstavanju i kategorizaciji ugostiteljskih objekata iz skupine »ostali ugostiteljski objekti za smještaj«.

Unutar planinarske udruge i u njezinim programskim aktima u pravilu se uvijek ističe da su planinarski objekti temelj planinarske djelatnosti. Planinarima je razumljivo da su kuće neraskidivo vezane uza svoje stvarne graditelje i one koji su se jedini desetljećima skrbili da ne propadnu. To, međutim, često nije na odgovarajući način vrednovano u složenim okvirima imovinsko-pravnih odnosa, pa tako planinarske udruge u pravilu nemaju čak ni prednost pri sklapanju ugovora o upravljanju i korištenju.

Lako je zapaziti da u navedenim propisima ima rješenja koja u praksi nisu sasvim primjenjiva, pravedna ni funkcionalna i koja općenito imaju ograničavajući učinak na održivo upravljanje i rješavanje brojnih pitanja povezanih s planinarskim objektima. Upravo su zato sve vrijeme HPS i planinarske udruge upozoravale nadležne institucije i tijela na nefunkcionalne modele upravljanja i pozivajući se na razne inozemne primjere predlagale održiva rješenja za planinarske objekte. Pritom su inzistirali na tome da svi objekti ostanu u planinarskoj funkciji i da se organizirano pristupi obnovi jer nemaju samo planinarsko, nego sve više i turističko značenje. Rezultat je toga zalaganja činjenica da u razdoblju

Planinarski dom Josip Pasarić na Ivanšćici

¹ HPS je vlasnik planinarskih domova Bijele stijene u Tuku, Miroslav Hirtz u Jablancu, Boris Farkaš u Sekulićima i Poklon na Učki.

od 1990. do danas ni za jedan od objekata vlasnici ili upravljači nisu napravili prenamjenu iz planinarskoga u neku drugu vrstu objekta ili osporili uobičajene povlastice za članove HPS-a koje se u svim planinarskim objektima primjenjuju na temelju HPS-ova Pravilnika o poslovanju i upravljanju planinarskim objektima.

Treba naglasiti da kompleksni imovinsko-pravni odnosi i izostanak snaga i kapaciteta vlasnika da se odgovorno i učinkovito skrbe o svojim objektima, nisu svojstveni samo za planinarske objekte, nego i za brojne druge – npr. sportske, lovačke, šumarske i razne ostale.

Država se ne žuri sklapati ugovore o upravljanju i korištenju planinarskih objekata, a to uglavnom ne požuruju ni planinarske udruge. Čak i kad su voljne, planinarske udruge često ne mogu dobiti ugovor jer nadležne službe dugo ne odgovaraju na njihove zamolbe i prijedloge. U pravilu, pri sklapanju takvih ugovora nema ni mogućnosti pregovaranja, već se mora pristati na stroge i ograničavajuće uvjete korištenja.

Iz razgovora s državnim dužnosnicima vidljivo je da sve više prevladava stajalište da se razne udruge ne bi ni trebale baviti upravljanjem državnim imovinom ili organiziranjem ugostiteljske

ponude, već da te poslove trebaju preuzeti oni koji su specijalizirani i registrirani za te djelatnosti. Zbog toga su skloniji upravljanje planinarskim objektima, kao dijelu posjetiteljske infrastrukture zaštićenih područja, ubuduće povjeriti javnim ustanovama koje upravljaju tim područjima. S planinarskoga je gledišta opravdano, dakako, postaviti pitanja je li to na duže staze dobrodošlo ili štetno i je li uopće funkcionalno i održivo. Ta su pitanja povezana i s potpitanjem koliko su javne ustanove zainteresirane i kapacitirane za poslove upravljanja državnom imovinom te koliko će imati razumijevanja za planinarstvo i planinare.

Nameće se i sljedeće pitanje, koje može zvučati gotovo kao hereza, ali koje zapravo iziskuje i najviše promišljanja i usuglašavanja unutar HPS-a. To je pitanje treba li se (i želi li se) uopće planinarska udruga i dalje baviti planinarskim objektima te ulagati svoja sredstva i snage u upravljanje građevinama i općenito infrastrukturom u planinama koju sve više koriste i svojataju i mnogi neplaninari. Je li uistinu zadaća i interes planinarske udruge razvijati ugostiteljsku i turističku ponudu ili svoje djelovanje trebamo više usmjeriti na ono zbog čega se svatko od nas učlanio u planinarsku udrugu – na kretanje

Planinarski dom Malačka (lijevo) i planinarska kuća Česmina (desno) na Kozjaku

u planinama i planinarsko druženje? U prilog takvom gledištu govori činjenica da se mnogi inozemni planinarski savezi, pa i većina planinarskih udruga u Hrvatskoj, uopće ne bavi – niti se želi baviti izgradnjom, održavanjem, obnovom i upravljanjem infrastrukturom, već »samo« organiziranjem atraktivnih izleta i tura, školovanjem članstva te općenito popularizacijom zdravog života i rekreacije u prirodi. Slično je i u mnogim drugim sportskim savezima i udrugama.

Odgovori na ta pitanja nisu jednostavni ni jednoznačni. Mogu se tražiti generalno za sve planinarske objekte u cjelini, ali i za svaki pojedini planinarski objekt, sagledavajući njegove posebnosti, kao što su lokacija, veličina, stanje i dostupnost, kapaciteti upravljača i mnogošto drugo. Kao i obično u životu, nijedna krajnost u pravilu nije dobra – planinarstvu dugoročno vjerojatno ne bi donijelo ništa dobrog ni specijaliziranje udruga da se pretežito bave upravljanjem zgradama i ugostiteljstvom umjesto planinarskim izletima, ni potpuno odustajanje od skrbi za planinarske objekte u koje se desetljećima ulagalo sve što se moglo. Najvjerojatnije se najbolji, ali ujedno možda i najzahtjevniji put, nalazi negdje u sredini. Pritom treba imati u vidu da smjerovi razvoja planinarske infrastrukture, htjeli-ne-htjeli, tek u ograničenoj mjeri ovise o našim strateškim opredjeljenjima, očekivanjima i angažmanu. Veliki su izgledi da će vlasnici, neovisno o našem opredjeljenju i čvrstim povijesnim argumentima, svoje objekte najradije iznajmiti komercijalno najpogodnijem ponuđaču, čija će djelatnost biti ugostiteljstvo, radi što većeg profita, a u održavanje zgrada ulagati samo onoliko koliko moraju, ili još manje od toga. Sve to ovisi i o brojnim drugim okolnostima, a najviše o zainteresiranosti, spremnosti i organiziranosti javnih vlasti da javnim sredstvima podupiru planinarsku infrastrukturu, koja se sve više doživljava kao javna turistička i posjetiteljska infrastruktura u funkciji planinskog turizma. Obećavajuće djeluje strateško opredjeljenje iskazano u Nacionalnoj strategiji razvoja Republike Hrvatske 2021. – 2030., da će se radi unaprjeđenja zdravlja stanovništva ulagati u planinarske sadržaje i planinarsku infrastrukturu. HPS to podupire, a ujedno i koristi kao uporište u svim inicijativama za postizanje financiranja

iz javnih izvora, ne samo za planinarske objekte, nego i za planinarske putove.

Treba uzeti u obzir i činjenicu da se svijet, pa i planinarstvo, mijenja. Do mnogih planinarskih objekata danas se može doći automobilom (u Hrvatskoj imamo tek osam domova do kojih se ne može doći automobilom: Paklenica, »Umberto Girometta« na Mosoru, Klek, Schlosserov dom na Risnjaku, »Toni Roso« na Vošcu na Biokovu, Sveti Gaudent na Osoršćici, Lipa i Hahlić), a osim toga na pristupima planinama ima mnogo komfornih i lako pristupačnih smještajnih objekata koje planinari sve češće koriste kao ishodište za svoje uspone, pa je potreba za noćenjem u planinarskim objektima visoko u planinama danas manja nego u doba izgradnje tih objekata. Popust na cijene noćenja u cjelokupnoj je planinarskoj aktivnosti razmjerno skroman i našem je članstvu zanimljiviji zbog ugovora između HPS-a i PZS-a kojim se članovima HPS-a jamči jednak popust na cijene noćenja kakav imaju i članovi PZS-a u slovenskim planinarskim objektima. Objekti na komercijalno atraktivnim lokacijama već su duže vrijeme ionako iznajmljeni ugostiteljima pa planinari nemaju nikakvih popusta na hranu i piće u odnosu na ostale posjetitelje. Zbog sanitarnih propisa, koji obvezuju sve ugostitelje, oni ne dopuštaju da se u ugostiteljskom prostoru konzumira donesena vlastita hrana.

Povjeravanje domova na upravljanje zainteresiranim javnim ustanovama i ugostiteljima ne mora biti loše samo po sebi jer može donijeti i novu kvalitetu ako bi se ulaganjima osigurala održivost i unaprjeđivala njihova ponuda. Mnogo je veća dvojba što će biti s planinarskim objektima koji se nalaze na zabačenim i komercijalno neiznimljivim lokacijama. Vlasnici su u pravilu nezainteresirani za njihovo obnavljanje i održavanje jer su im samo trošak i teret. Nezainteresirani su i za davanje tih objekata na upravljanje planinarskim udrugama, najčešće zbog ograničavajućih propisa, nepoznavanja stanja i potreba, bojazni da bi se ta imovina mogla zloupotrijebiti, a ponekad i zbog nekooperativnosti pojedinih planinarskih udruga da se odnosi uredi na prikladan način. S druge strane, ima i planinarskih kuća koje su izvan glavnih planinarskih pravaca ili su stalno zatvorene, pa bi možda bilo opravdano razmotriti njihovo

brisanje iz popisa planinarskih objekata ako ne služe nikomu i ničemu, a nemaju perspektivu.

Sve to upućuje na zaključak da funkcioniranje i stanje planinarskih objekata uvelike ovise o sinergijskom djelovanju javnih vlasti i planinarskih udruga. Nažalost, i u novijoj povijesti ima više primjera što se događa kada se unatoč inicijativama planinara i drugih zainteresiranih strana za važan planinarski objekt ne uspije naći i provesti odgovarajući model upravljanja ili obnove. Na primjer, bivši planinarski dom na Snježniku, vlasništvo Republike Hrvatske, unatoč svim nastojanjima Primorsko-goranske županije, Javne ustanove NP Risnjak, HPS-a i planinarskih udruga s riječkog područja, danas je ruševina. Ne služi više nikome, a nekad je bio jedan od najljepših planinarskih domova u Hrvatskoj. Drugi je primjer bivši planinarski dom Vila Velebita u Baškim Oštarijama, čiji je vlasnik, tvrtka Hrvatske ceste, produženje ugovora uvjetovala plaćanjem mjesečne zakupnine koja je planinarskom društvu upravljaču bila neprihvatljivo visoka. Ugovor nije sklopljen i to više nije planinarski objekt. Nedavno je Grad Samobor, pozivajući se na svoja vlasnička prava i uvjete za davanje gradskih nekretnina u zakup, odlučio sklopiti ugovor izravno s ugostiteljem u planinarskom domu Željezničar na Oštrcu, mimo planinarskog društva koje je njime desetljećima uzorno upravljalo i usto nudilo nova vlastita ulaganja i resurse za obnovu doma. Takvih je primjera još.

Planinarski dom Putalj na Kozjaku

Ima i primjera dobre prakse. Npr., vlasnik doma Hahlić je Općina Jelenje, koja je osigurala znatna sredstva i omogućila planinarima da obnove dom. PD Dubovac ovih dana započinje opsežnu rekonstrukciju svojeg doma na Vodicama u Žumberku, koristeći svoja, ali i javna sredstva pribavljena javnim natječajem, prema strogim kriterijima.

HPS je dosad na razne načine pomagao svojim udrugama članicama da obnavljaju i održavaju planinarske objekte. Redovnim godišnjim natječajima za obnovu, održavanje i izgradnju planinarskih objekata, HPS je u proteklih 20 godina uložio više od tri milijuna kuna u 212 pojedinačnih projekata njihove obnove i održavanja. Ta sredstva, dakako, nisu ni približno dovoljna za sve potrebe i sve objekte, ali su, s druge strane, omogućila planinarskim udrugama da bez mnogo formalnosti riješe mnoge probleme u planinarskim objektima kojima upravljaju, pa i da sagrade neke nove. Nasuprot učestalim kritikama pojedinih planinara, koji problematiku planinarskih objekata gledaju uglavnom kroz visoka očekivanja i malo razumijevanja, treba podsjetiti da je **HPS jedina organizacija na nacionalnoj razini koja redovito, iz godine u godinu, ulaže vlastita sredstva u planinarske objekte**, unatoč tome što im nije ni vlasnik ni upravljač. Pomalo je i ironično da se najviše ulaže upravo u objekte koji su u državnom vlasništvu i vlasništvu jedinica lokalne samouprave, jer je takvih objekata najviše. Stoga bi se moglo postaviti i pitanje opravdanosti daljnjih planinarskih ulaganja u infrastrukturu, no nije upitno da će HPS i dalje u okviru mogućnosti podupirati planinarske udruge članice u provedbi projekata koji pridonose održivosti i funkcionalnosti planinarskih objekata te poticati i sve druge da čine to isto.

HPS stalno pokušava u razgovorima s državnim tijelima i dužnosnicima utjecati na odluke koje izravno utječu na odnos vlasnika objekata i planinarskih udruga. O temama upravljanja i obnavljanja planinarskih objekata održan je u proteklom razdoblju niz sastanaka i ostvaren niz kontakata u Ministarstvu gospodarstva i održivog razvoja, Ministarstvu turizma i sporta, Ministarstvu prostornog uređenja, graditeljstva i

ALAN ČAPLAR

državne imovine, javnim ustanovama za upravljanje nacionalnim parkovima i parkovima prirode te s čelnim osobama brojnih gradova i općina. Unatoč brojnim argumentima i iskustvima, mogućnosti HPS-a za postizanje najboljih rješenja uglavnom su vrlo sužene, jer se vlasnicima, a napose državnoj upravi, ne može ništa uvjetovati. Većina postupaka traje dugo, pa svaka inicijativa lako izgubi zamah. Ipak, ostvareni su povoljni pomaci u smjeru pribavljanja europskih sredstava za obnovu dvadesetak važnih planinarskih objekata u zaštićenim planinskim područjima.

Složena pitanja koja se odnose na planinarske objekte ne mogu se i ne trebaju promatrati površno ili samo s emotivnoga gledišta. Važno je da planinarska javnost raspolaže objektivnim informacijama te da se postigne šire razumijevanje za cjelokupnu problematiku planinarskih objekata. Tek će se tada planinarska udruga moći najbolje prilagoditi nastalom stanju i iskoristiti aktualne okolnosti. Kao pomoć upravljačima planinarskih objekata, objavljen je u svibnju u digitalnom formatu na webu HPS-a sažet »Vodič za upravljače i domaćine planinarskih objekata«,

koji može biti zanimljiv i koristan i svim korisnicima planinarskih objekata koji žele dobiti širu sliku o toj problematici.

Istodobno, izrazito je važno da planinarske udruge razmotre i iznesu svoja gledišta, iskustva, planove, očekivanja i mogućnosti u pogledu upravljanja planinarskim objektima, kako bi ih HPS i ubuduće mogao odgovarajuće zastupati. To je, uz ostalo, važno i zato što će udruge članice HPS-a koje su zainteresirane da i dalje upravljaju planinarskim objektima očekivati zaštitu i aktivnu pomoć HPS-a pri rješavanju odnosa s vlasnicima, ministarstvima, javnim ustanovama, jedinicama lokalne uprave i drugima. S tim ciljem, pozivamo planinarske udruge, osobito one koje upravljaju planinarskim domovima, kućama i skloništima, da svoja promišljanja o ovdje otvorenim pitanjima upute Komisiji za planinarske objekte HPS-a putem elektroničke pošte objekti@hps.hr.

Poveznica

- Vodič za upravljače i domaćine planinarskih objekata: <https://www.hps.hr/files/data/21/Planinarski%20objekti.pdf>

90 godina planinarskog doma Umberto Girometta

Žana Hrkač i Sofija Nikolin, Split

»Onako kako lađe računaju na luke tako i planinari računaju na planinarske kuće, to su im njihova sidrišta i uporišta«

Umberto Girometta

Hrvatsko planinarsko društvo Mosor u listopadu ove godine obilježilo je 90. obljetnicu otvorenja planinarskog doma »Umberto Girometta«. Mosorski planinarski dom ponosno nosi ime osobe najzaslužnije za njegovu izgradnju. Tijekom godina građen, rušen i obnavljan, taj je veleban dom, zahvaljujući golemom entuzijazmu mnogih pojedinaca koji su u njega nesebično utkali svoju ljubav prema Mosoru i planinarstvu, postao ponos svih planinara, a napose HPD-a Mosor.

HPD Mosor u Splitu utemeljen je 4. prosinca 1925., kao podružnica Hrvatskoga planinarskog

društva. Od samoga je početka HPD Mosor organizirao i provodio razne akcije i izlete, školovao mlade, pošumljavao Mosor, markirao staze i organizirao humanitarne akcije. Misao o potrebi gradnje planinarskog doma na Mosoru logično se nametala jer se uspješan razvoj planinarstva nije mogao zamisliti bez prikladnih planinarskih kuća i skloništa.

I prije početka organiziranoga planinarstva u Dalmaciji planina Mosor privlačila je brojne ljubitelje prirode i istraživače. Zanimanje za planinarenje je raslo, ali nisu postojali objekti u kojem bi se moglo boraviti. Veliki poljički dobrotvor i

Dom s nadograđenom verandom 1932.

Dom u izgradnji

HPD MOSOR
HPD MOSOR

Dom u golom kršu Mosora

dužnosnik u Austro-Ugarskoj Monarhiji Alfonso Pavić von Pfauenthal (1839. – 1919.) predstavio je planinu Mosor opširnom monografijom, izdanom 1907. u Zadru. Nekoliko godina ranije izgrađena je šumarska kuća (Lugarnica) na Užinskoj kosi. Lugarnica je splitskim planinarima bila prvo sklonište u kojem su mogli osjetiti planinu i doživjeti poseban ugođaj boravka u njoj. Bilo je to vrijeme kad su šumarske vlasti pokrenule pošumljavanje Mosora, pa su lugarnice bile neophodne za njihove aktivnosti. Lugarske kuće koristili su i planinari.

Tadašnji predsjednik Mosora, profesor Umberto Girometta, znao je kolika je važnost planinarskih kuća. U jednom članku o planini Mosoru zapisao je: »Tko je u ljutom kršu proživio tešku oluju, snježnu mećavu ili mračnu buru, taj može da ocijeni koju ulogu imaju planinarske kuće ili skloništa.« Na njegovu inicijativu, HPD-ova podružnica Mosor donosi 1927. odluku o gradnji planinarskog doma.

Mjesto za gradnju doma odabrano je prema savjetu prof. Giromette. Odabran je predio zvan Podljuvač, dolac u središnjem dijelu Mosora, podno izvora Velikog Ljuvača, na nadmorskoj visini od 868 metara. Mjesto je s planinarskoga i hidrografskoga gledišta bilo upravo idealno. Prigodom izviđanja i traženja pogodnog mjesta za izgradnju doma, seljaci iz Sitna Gornjeg, shvaćajući važnost podizanja takvog objekta, podržali su planinare Mosora dajući ne samo potrebno zemljište za gradnju doma, već i svoju radnu snagu.

Kolika je u ono vrijeme bila povezanost planinara i mještana podno Mosora, te njihova

uzajamna gostoljubivost, svjedoči izjava prof. Giromette u članku o planiranoj izgradnji doma na Mosoru u časopisu Novo doba. Potpisan pseudonimom Spelaesus, zapisao je:

»Onako kako su Mosoraši do sada znali da u nuždi pokucaju na seoska vrata, koja su se njima uvijek gostoljubivo otvarala, tako će u ovoj nuždi da pokucaju na ona gradska; a ja se čvrsto nadam, da će se tom zgodom grad znati da takmiči selom i planinom koje su širokogrudnom gostoljubivošću uvijek primale splitske planinare, naše nadobudne Mosoraše.«

Mjesto gdje se planirao izgraditi dom u pravom je smislu riječi oaza u ljutom kršu. Pod samim se izvorom Velikog Ljuvača, koji izbija podno surih stijena, nalazi zeleni dolac u čijoj se sredini nalazi kamenom ograđena lokva, a sa sjevera je mjesto potpuno zaštićeno strmim liticama, koje štite dom i od najjače bure. Obilje vode, zemlje i vegetacije, okružene vrletnim visovima, idealna je okolica planinarskog doma. Mjesto na kojem se dom nalazi sjecište je najvažnijih planinarskih staza koje povezuju sve strane Mosora. Izgradnjom doma omogućen je posjet svim važnijim mosorskim vrhovima.

Sporazumno sa središnjicom HPD-a u Zagrebu, splitska podružnica Mosor prvo je planirala sagraditi prizemnicu s potkrovljem. Poslije su splitski planinari, međutim, odlučili podići veći dom, koji pod svoj krov može primiti više planinara i posjetitelja. Mosor je s tim ciljem pristupio prikupljanju sredstava za veći i udobniji dom.

Dana 24. studenoga 1929. svečano je položen i posvećen kamen temeljac za budući planinarski

HPD MOSOR

Prof. Girometta govori na otvaranju planinarskog doma

dom. Tom su slavlju nazočili planinari iz Splita i Makarske, te predstavnici tadašnje vlasti. Prije svečanoga čina predsjednik Girometta održao je nadahnut govor u kojem je istaknuo važnost toga radosnog događaja. Rekao je, među ostalim: »Svi oni koji će ovom Domu zalaziti, ma koje vjere ili narodnosti oni bili, svi će biti prožeti istim čuvstvima ljubavi prema vama, kao i mi. U svakoj, dakle, prigodi treba da prema planinarima iskažete ljubav, susretljivost i gostoljubivost, jer su oni najbolji vaši prijatelji. Mi gradimo ovaj

dom da bude moguće što podesnije nauživati se sunca, zraka i planine pa i da nam on bude za nevremena sigurno zaklonište, dok će dom nama planinarima biti u tolikoj koristi, dotle se on uglavnom gradi u korist vašu i vaše djece, jer ono što su ceste i željezničke tračnice za nizinu, to su planinarske kuće za planinu. Jedna sama planinarska kuća kadra je da planinu oživi i usreći.«

S činom posvete i polaganja kamena temeljca bio je povezan i događaj nazvan Šumski dan. Tom su prilikom planinari, uzvanici i seljaci, u spomen na taj svečani dan zasadili oko doma više stotina borića. Šumski dani organizirali su se godinama, pa je nakon nekoliko godina dom bio okružen zelenilom borove šume, što je još više pridonijelo njegovoj vrijednosti i privlačnosti. Ta se vrijedna aktivnost provodi i danas, a posebno je aktualna bila u vrijeme kad je nakon katastrofalnog požara 2017. izgorjela cijela južna padina Mosora. Nakon tog požara, vrijedni su mosoraši u više navrata organizirali Šumske dane te ponovno pošumili okolicu planinarskog doma.

Započelo se s izgradnjom jednoga krila doma. Temelje, prizemlje, prvi kat i sve do krova od kamena je izgradio poznati graditelj naših planinarskih kuća Marko Vukelić. Krov, vodovod,

HPD MOSOR

Uzvanici (u prvom redu izaslanik Kraljice pukovnik Petrović sa suprugom) ispred ulaza u planinarski dom

Graditelji mosorskog doma

Dvije najzaslužnije osobe za izgradnju i poslijeratnu obnovu doma bili su prof. Umberto Girometta, koji je pokrenuo izgradnju, i Ante Margetić, koji je pokrenuo obnovu nakon Drugoga svjetskog rata.

Umberto Girometta rođen je u Splitu 16. srpnja 1883. u staroj splitskoj obitelji talijanskog podrijetla. Nakon završetka studija prirodopisa u Beču, gdje je upoznao mnoge koji su utjecali na njegov interes za planinarstvo i speleologiju, vratio se u rodni grad i zaposlio u Realnoj gimnaziji, gdje je cijeli radni vijek predavao fiziku, geografiju i prirodopis. Svoju ljubav prema prirodi neumorno je prenosio na mlade. Pisao je priručnike za nastavu i članke o svojim putovanjima i istraživanjima. Osim HPD-a Mosor, bio je suosnivač HPD-a Biokovo i Fotokluba Split te osnivač, upravitelj i kustos Gradskoga prirodoslovnog muzeja u Splitu od 1924. do svoje iznenadne smrti na Marjanu 27. travnja 1939. Bio je entuzijast, vizionar i čovjek ispred svoga vremena. Često ga se naziva ocem planinarstva u Dalmaciji. Godine 1931. proglašen je počasnim članom HPD-a. Planinari su 28. travnja 1940. otkrili spomen-ploču na »njegovu« domu.

Ante Margetić rođen je 1. siječnja 1893. u Sućurju na Hvaru. Završio je veliku Realku u Splitu i bio poštanski službenik do umirovljenja. Planinariti je počeo 1923. zajedno s prof. Giromettom, kojem je pomagao pri organiziranju izleta. Prešao je dalmatinske, bosanske i slovenske planine. Najaktivniji je bio poslije Drugoga svjetskog rata: bio je prvi poslijeratni predsjednik i višegodišnji član uprave PD-a Mosor. Povremeno je surađivao u časopisu Naše planine. Njegovom su zaslugom obnovljeni u ratu opustošeni domovi na Mosoru i Braču, kao i lugarnica na Užinskoj kosi na Mosoru. Godine 1955. odlikovan je srebrnim znakom PSJ-a. Umrlo je u Splitu 30. ožujka 1983.

Umberto Girometta

Ante Margetić

unutarnje uređenje i nabavu namještaja izveo je Mosor s domaćim majstorima. Toj su gradnji stajale na putu mnogobrojne poteškoće, od težine same gradnje, dopreme materijala, do nepostojanja prilaznih cesta, a najveća je poteškoća bio nedostatak novca. Sve je to onemogućavalo dovršetak izgradnje. No, u pravom je trenutku stigla pomoć Ministarstva šuma, koje je Mosoru dodijelilo novčana sredstva za pošumljavanje i unutarnje uređenje planinarskog doma. Tako je 1931. napokon dovršena gradnja doma. Pomagali su je novčanim priložima mještani poljičkih sela, tadašnje upravne vlasti (zagrebačke i splitske), središnjica HPD-a u Zagrebu i neke HPD-ove podružnice, Ministarstvo trgovine i industrije, Ministarstvo šuma i ruda, okolne općine i Primorska banovina.

U nedjelju, 11. listopada 1931., svečano je otvoren planinarski dom na Mosoru. Dom je u čast Njezinog Veličanstva Kraljice nazvan »Domom Kraljice Marije«. Otvorenju doma

HPD MOSOR

S jednog od uspona 100 žena na vrh Mosora

Poslije Drugog svjetskog rata nadograđeno istočno krilo doma

i nove automobilske ceste Žrnovnica – Sitno Gornje nazočili su kraljičin izaslanik puk. Petrović, banski izaslanik dr. Ivić, predstavnici banskih odjeljenja, predsjednik i tajnik HPD-a iz Zagreba J. Pasarić i Z. Prebeg, predstavnik Slovenskog planinarskog društva Horvatin i mnogi drugi. Iz Splita je na Mosor stiglo mnogo planinara, kojima su se pridružili općinski

izaslanici i glavari okolnih sela, a mještani su na svečani čin došli u svojim narodnim nošnjama. Čestitke su stizale sa svih strana i svi su se složili da tako lijepog položaja i okoliša nema nijedna planinarska kuća na visokim planinama te da Mosoru treba čestitati na tom sjajnom uspjehu. Prije blagoslova i otvorenja doma prof. Girometta održao je govor, naglasivši kako u nepunih pet

Manifestacije oko doma

U domu je uvijek veselo. Veselja i šala nikad ne nedostaje. Dom su obilazili prirodoslovci, profesori, istraživači, a ponajviše planinari iz Hrvatske i drugih zemalja. Najpoznatija manifestacija, koja je prije nekoliko godina ponovno obnovljena, nazvana je »100 žena na vrh Mosora«. Prvi takav uspon organiziran je davne 1974. po uzoru na slovenski uspon »100 žensk na Triglav«. Uz nekoliko kratkih prekida, uspon se tradicionalno održavao na Međunarodni dan žena i svaki je bio nezaboravno iskustvo. Svi su se sudionici poslije okupljali oko doma na toplom čaju, najboljem grahu i veselju, uz svirku i pjesmu. Posljednjih se nekoliko godina na Ljuvaču, livadi podno doma, održava vrlo popularan »Mosor Film Festival«.

Dom s livade pod Ljuvačem

Domari

Od otvorenja 1931. do 1965. dom je imao stalnoga, plaćenoga domara, sve dane u tjednu. Tada je pokraj doma postojala mala meteorološka stanica gdje je trebalo očitavati podatke. Zanimljivo je da su alpinisti HPD-a Mosor početkom 1970-ih na godinu i pol preuzeli dežurstvo u domu kako bi zaradili novac za kupnju kombija za vrlo uspješnu Prvu splitsku alpinističku ekspediciju Spitzbergen '73, na kojoj je jedan dotad neosvojen vrh nazvan Mosor.

Među brojnim domarima na Mosoru, posebno se ističe obitelj današnjeg domara Špire Gruice, koja je ondje, s manjim prekidima, pune 42 godine! Špiro je već kao dijete pomagao roditeljima domarima. Posebno pamti kako ga je otac prvi put ostavio samog da dežura u domu, a imao je tek 12 godina – nikada neće zaboraviti strah koji ga je obuzeo kad je pomislio hoće li uspjeti čuvati dom i biti na usluzi planinarima.

Kad nitko ne može doći do doma, dolazi Špiro sa svojim dvama magarcima, bez kojih bi opskrba bila nemoguća. Na Sveta tri kralja 2017. na Mosoru je bilo -14°C , uz orkansku buru. Špiro je nazvao novinara Radija Split Jadrana Marinkovića i zamolio ga neka apelira na slušatelje da ne dolaze u dom. Kad ga je Jadran upitao kako je onda on došao, Špiro je odgovorio: »Imam ja svoje pute.« Jednom je noću i po magli vodio svoju djecu te mu je kći Ana rekla: »Hvala ti tata na ovom iskustvu koje nitko od mojih prijatelja neće doživjeti.« HPS je Špiru Gruicu još 2003. proglasio najboljim domarom planinarskog doma u Hrvatskoj, a 2018. je na portalu Dalmacija danas nominiran za osobu godine. I danas dočekuje i uveseljava sve koji dođu u dom.

Domar Špiro Gruica

godina svoga postojanja Mosor može biti ponosan na svoje uspjehe, koje je okrunilo podizanje toga lijepoga planinarskog doma. Opisujući tijek gradnje doma i sve poteškoće na koje su nailazili, posebno je zahvalio svima koji su novčano i svojim radom pomogli i pridonijeli da se dom izgradi. Obred blagoslova obavio je veliki prijatelj planinara don Ivan Cotić. U cijeloj okolici odavno nije bilo tako velikoga slavlja i toliko uvaženih posjetitelja kao taj dan na Mosoru. Nakon otvorenja posjetitelji su obišli novoizgrađeni dom. U prizemlju, odmah pri ulazu, nalazili su se prostrana blagovaonica, zajednička spavaonica za planinare, toalet, kuhinja, ostava i podrum, a na prvom katu pet prostranih soba s pripadajućim prostorijama.

Dotad je iz Splita do Ljuvača trebalo oko tri do četiri sata automobilom i pješice. Izgradnja doma potaknula je Primorsku banovinu da uoči otvorenja proširi i dogradi dotadašnju općinsku cestu od Žrnovnice do Sitna Gornjeg. Zahvaljujući proširenju i dogradnji ceste, u Sitno Gornje otad se moglo doći automobilom, a

Tužni događaji

Jedna od tužnih godina u povijesti doma, ne računajući ratno razaranje, bila je 2018., kada su isti dan od srčanog udara preminula braća Milan (Miki) i tri godine stariji Aleksandar (Bugi) Stamenov, dobre duše doma i Mosora. Milan je na izvoru pokraj doma uzeo vodu i srušio se, a kad je to vidio Aleksandar, srce mu se slomilo od tuge i otišao je za bratom. Također u 2018. godini, nedaleko od doma od srčanog udara umro je i zaslužni mosoraš Damir Mihanović Miha.

Godine 2017. okolicu Splita zahvatio je katastrofalan požar, koji je poharao cijelu južnu padinu Mosora. Vatra je krenula i prema domu, u kojem je bio domar Špiro Gruica. Na njegov su poziv stigli članovi HPD-a Mosor i pripadnici HGSS-a probijajući se kroz vatru kako bi spasili dom. Cijelu su ga noć nadljudskim naporima branili, dok vjetar nije spasonosno promijenio smjer. Danima nakon toga mosoraši su stražarili u domu, a u godinama koje su slijedile organizirali su pošumljavanja oko doma, kako bi obnovili zelenilo.

RADOVAN MILČIĆ

Pročelje planinarskog doma

Giromettin dom danas se nalazi u lijepoj borovoj šumi

planinarskom stazom do novog doma za manje od sat vremena.

Dom ubrzo postaje popularno izletište Splitskana, planinara i turista iz svih krajeva zemlje. Bio je otvoren čitavu godinu i potpuno opskrbljen, a posjetitelji su rado dolazili u dom u svako godišnje doba. Zahvaljujući svome dobrom položaju, omogućavao je planinarenje po svim najvišim mosorskim vrhovima.

Za vrijeme Drugoga svjetskog rata Dom je služio kao bolnica, radionica oružja i zapovjedništvo Mosorskoga partizanskog odreda. Talijanska ga je vojska zapalila i gotovo do temelja uništila. Nakon završetka rata društvo nije imalo novca za obnovu porušenog doma, ali je prvi poslijeratni predsjednik Ante Margetić uspio pribaviti sredstva za njegovu obnovu. Pomoć su dobili od Glavnog odbora Saveza sindikata Hrvatske i Mjesnoga sindikalnog vijeća grada Splita. Osim Margetića, za obnovu su zaslužni planinari Albert Perasić i Špiro Sinovčić. Svečano otvaranje obnovljenog doma, pod imenom »Dom na Ljuvaču«, bilo je 9. prosinca 1951., uz nazočnost predstavnika vlasti, brojnih planinara i žitelja okolnih mjesta.

Od 26. studenoga 1961., prema želji mosoraša, njihov dom na Mosoru nosi ime prof.

DENIS VRANJEŠ
ZANA HRKAC

Obnova skupne spavaonice 2018.

Planinarska izložba na pročelju planinarskoga doma

Umberto Giromette. Uz pomoć vojske, dom je 24. studenoga 1967. elektrificiran.

Početkom Domovinskog rata dom je bio središte za izobrazbu kadrova Hrvatske vojske. Dom se redovito koristi i kao obučni centar za gorske spašavatelje i planinarske vodiče HPS-a. Godine 2018. pokrenuta je obnova doma. Tijekom četiri mjeseca, oko 300 volontera sudjelovalo je u radovima i transportu materijala. Obnovljene su sve spavaonice i sanitarni čvorovi na katu, blagovaonica, hodnici i stubište. Trenutačno je u pripremi obnova krova doma. Velika financijska sredstva za to osigurao je Hrvatski planinarski savez.

Dom je danas prostrana jednokatnica, koja u prizemlju ima kuhinju i blagovaonicu za sedam-desetak gostiju, te sanitarne prostorije. Na katu su četiri renovirane spavaonice, s ukupno 50 ležajeva, dva nova sanitarna čvora i velika praonica. Ispred doma je terasa sa stolovima. Dom ima domara,

Pristup do doma

Najbrži je pristup automobilom iz Splita do doma cestom preko Žrnovnice do Gornjeg Sitna (21 km od Splita) ili prigradskim autobusom linije br. 28 Split – Dubrava, uz stajanje u Gornjem Sitnu. Planinarsku kartu Mosora izdao je HPD Mosor 2005., a nadopunjeno izdanje HGSS 2018. Na stranicama HPS-a je interaktivna planinarska karta Hrvatske na kojoj se mogu naći sve informacije o stazama na Mosoru (<https://www.hps.hr/karta/>). Koordinate doma jesu: N 43° 31' 37.8", E 16° 38' 14.4".

a osim struje, ima i tekuću vodu. Opskrbljen je i otvoren vikendom, a ostalim danima po dogovoru. Dom »Umberto Girometta« omiljen je među hrvatskim i inozemnim planinarima, a u njemu se održavaju planinarske škole i tečajevi za planinarske vodiče i gorske spašavatelje.

INFORMACIJE

Pješački pristupi do planinarskog doma »Umberto Girometta«

Sitno Gornje – pl. dom	45 min
Žrnovnica – Zagrađe – pl. dom	2 h
Dubrava – pl. dom	1:20 h
Kučine – Miličevića špilja – pl. dom	3:30 h
Vranjača – Vickov stup – pl. dom	5 h

Potraga za Jakičinim konakom na Velebitu

Čepuraš, Hajdučki klanac i staza »Niz Kaldrmu« u Smrčevim dolinama

dr. Raul Horvat, Zagreb

Već 35 godina istražujem velebitsku divljinu. Sve to vrijeme najviše su me privlačili predjeli s malo ili nimalo ljudskih tragova, a posebice oni u koje ljudska noga još nije kročila. S vremenom sam shvatio da je takvih predjela mnogo manje nego što sam prvobitno mislio, jer je čovjek u blizoj, baš kao i u daljoj prošlosti, gotovo posvuda prolazio provlačeći svoje staze u potrazi za novim životnim prostorom, kvalitetnijom drvnom građom (»jamboraši«) ili radi skrivanja u špiljama od raznih nedaća. U pravilu, uvijek je bilo ljudi na mjestima gdje bi se u blizini našla kakva pristupačna sniježnica, ledenica, ruja ili prirodna kamenica.

Poznati planinar i blogger Vito Cerovac u svojoj »Kramaruši« donosi povelik popis kazivača, ljudi koji su još uvijek živi, a u mladosti su se za pašom selili u planinu, gdje su imali svoje ljetne stanove. Na temelju iskustva mogu potvrditi

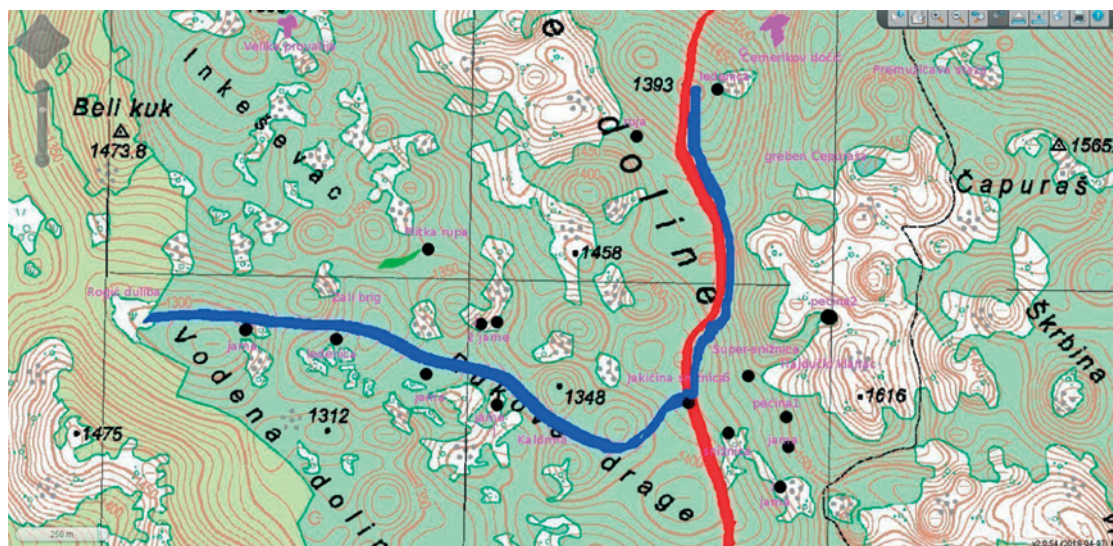
da, ako ste uporan i iskusan tragač, lokalitete koje spominju kazivači (bilo da se radi o kakvom dočiću, stanovima, kamenici, ruji, pećini, jami ili sličnome) gotovo uvijek na terenu možete naći. Ipak, kako vrijeme protječe, neminovno susrećete i tzv. »granične« slučajeve, kada je na životu ostao još samo jedan kazivač, onaj koji jedini točno zna gdje se određeni lokalitet u planini nalazi. Jasno je da informacija koju on posjeduje lako može za sva vremena otići u ropotarnicu zaborava.

Koliko se sjećam, dvaput ili triput razgovarao sam s posljednjim kazivačem. Obično bi to bio čovjek u 80-im godinama, ali koherentan, bistar i pronicljiv. Na svoje pitanje: »Pa, kada ste posljednji put bili na tom mjestu?«, obično bih dobivao odgovor: »Kada sam imao 11 ili 12 godina.« I to je to.

Kad ode i posljednji kazivač, informacija se usmenom predajom može i dalje prenositi, ali

Vrh Čepuraša (1616 m) i Bili kuk (u sredini, 1474 m) s (malog) Vratarskog kuka (1607 m)

Skica terena s ucrtanim jamama i putovima

samo na ljude koji fizički nikad nisu bili na određenom mjestu. Baš kao i u igri »gluhih telefona«, informacija ubrzo postane izokrenuta, izvitoperena, šifrirana.

Preciznost sjećanja o tome gdje se nalazi pojedini lokalitet ili kako se zbio pojedini događaj u prošlosti, svakim novim prenošenjem eksponencijalno opada, sve do točke kada kolektivno sjećanje postane posve netočno i neupotrebljivo. To je kao kad (dopustite mi malo profesionalne deformacije) informaciju gurnete iza horizonta crne rupe. Takva »informacija« najčešće i dalje živi u pričama i predajama, u mitovima i legendama. Na Velebitu su to najčešće priče i predaje o zakopanom ili skrivenom blagu, o špiljama i jamama koje su pružale utočište hajducima i prebjecima te o začaranosti pojedinih lokaliteta.

Nacionalni park Sjeverni Velebit može se pohvaliti s barem pet područja iskonske i netaknute divljine. To su Rožanski i Hajdučki kukovi, Cipala, Raskosine te Smrčeve doline. Iako su Hajdučki i Rožanski kukovi nedvojbeno najdivljiji i najteže prohodni, na pojedina je mjesta u njima već odavno prodrla planinarska markacija, a i speleolozi su ondje raširili svoju mrežu, što je rezultiralo fascinantnim otkrićima najdubljih jama. To je, na neki način, ipak umanjilo imidž tajnovitosti i mističnosti koji su ta područja prije imala.

S druge strane, Cipala su golemo, valovito šumsko područje u kojemu je orijentacija teška, dok su Raskosine teško prohodan labirint krša i šume kojim su ljudi nekada prolazili do travnatog Inkeševca podno Velikog Zavižana. Ali ta dva područja nisu ni imala ikakvu konotaciju mističnoga. No Smrčeve doline imaju sve navedeno: legende o skrivenom i zakopanom blagu, predaju o pećini u kojoj se skrivao hajduk Jakica te vjerovanja o začaranosti cijelog tog područja.

Kaže mi mr. Nikola Modrić iz Velikih Brisnica, stariji planinar i istinski zaljubljenik u svoj rodni zavičaj i Velebit, da je, po pričanju njegovih roditelja, uvijek nešto strašilo one koji su ulazili u Smrčeve doline. Njegovi roditelji kažu da su mnogi imali nelagodu pri ulasku u Smrčeve doline i da je to za sve njih bila neka vrsta začaranoga prostora. Da bi u svemu tome moglo biti nečega, govori i jedan zanimljiv detalj iz današnjeg vremena. Naime, konji sa Zavižana raširili su se ne samo po cijeloj primorskoj padini Sjevernog Velebita, već i u one dulibe koje su prilično visoko u planini, kao što su Čičinica i Legačka duliba. Obje dulibe, koje se sa zapada naslanjaju na Smrčeve doline, prepune su konjskih tragova. Međutim, u jedva 200 m udaljenoj Rogić dulibi, koja već zalazi u Smrčeve doline, nećete vidjeti nijedan konjski trag.

Pa dobro, ako je tome stvarno tako, hajdemo onda u Smrčeve doline.

U srcu Smrčevih dolina, povrh Kaldirme

Po današnjem shvaćanju, naziv »Smrčeve doline« odnosi se na valovitu udolinu pod gustom, miješanom šumom, prepunu krševitih grebena, kukova i dubokih vrtča, a koja se u duljini od nekoliko kilometara proteže od Velikog Zavižana i Raskosina na sjeveru do markirane staze Rossijeva koliba – Klanac – Plančice – Velike Brisnice na jugu. Ali, nekada je u narodu bio uvriježen naziv »Smrčeva dolina«, dakle u jednini, i odnosio se samo na najdublju vrtču, u kojoj se nekada kopalo blago kralja Bele i u kojoj se nalazi poznata ledenica. Na skici je to depresija s oznakom 1393 m, pri njenom vrhu. Između dvaju svjetskih ratova kroz Smrčeve je doline markiran nogostup od Čemerikovog dočića na sjeveru (oko 150 m zapadno od Premužičeve staze, malo izvan skice) pa do spomenute markirane staze na jugu, malo iznad mjesta koje se naziva Raskrižje. Kod Raskrižja je stari put ulazio u šumovita Cipala, iz kojih se onda moglo, kad se prođe duboka vrtča Varnjača, napasti Rožanske kukove sa zapada i juga. Ali čim je Premužičeva staza puštena u promet, taj je prilaz napušten i ubrzo zaboravljen. Trasa tog nogostupa (na skici označena crvenom bojom) strmo se spuštala s

grebena povrh Čemerikovog dočića u najdublju vrtču (»Smrčevu dolinu«), a zatim se, na svom putu prema jugu, izvlačila iz nje desnom (zapadnom) stranom, prolazeći pritom oko 60 metara istočno od Ruje, jedinog vrelca u cijelim Smrčevim dolinama. Zanimljivo je da i u sušnim ljetnim mjesecima Ruja rijetko kad presuši. Ostaci markacije i danas se mogu mjestimično vidjeti na toj trasi. Potencijalne posjetitelje treba upozoriti da je u posljednjih 7 – 8 godina kretanje tom trasom dramatično otežano zbog velikog broja stabala prevaljenih preko staze. Na mnogim su mjestima potkornjaci i druge nedaće prouzročile katastrofalnu devastaciju biljnog pokrova, učinivši u prije spomenutoj vrtči Varnjači štetu apokaliptičnih razmjera.

U posljednjih sam petnaestak godina mnogo puta ulazio u Smrčeve doline, pa čak i dvaput-triput ondje kampirao. Glavni razlog zbog kojeg sam toliko puno vremena posvetio tom dijelu Velebita jest predaja o hajduku Jakici, koji se svojevremeno skrivao u omanjoj pećini u Smrčevim dolinama. Sigurno već pogađate, to je onaj najteži slučaj iz uvoda, kada posljednji kazivač više nije na životu, slučaj kada za priču

doznajemo iz druge ruke i kada je informacija o lokalitetu nesumnjivo iskrivljena.

Koliko iskrivljena? Prema predaji, Jakica se ondje skrivao od austrougarskih vlasti u 19. stoljeću. Dakle, ovo ipak nije priča o zakopanom blagu iz vremena prije dolaska Hrvata ili iz doba turskih osvajanja, nego puno recentnija prošlost, od današnjeg dana, recimo, nekih 150 godina unatrag. Postoji, dakle, nada da informacija nije previše iskrivljena jer priču doznajemo direktno iz druge ruke, u ovom slučaju od Nikole Modrića, dok je posljednja kazivačica bila njegova pokojna majka Marica. Naime, dok je bila djevojčica od 12 do 13 godina, neki su je ljudi doveli do te pećine. Svom sinu Nikoli opisala ju je kao omanju pećinu u koju se mogu smjestiti jedna do dvije krave.

Da bismo tu pećinu mogli smjestiti negdje unutar Smrčevih dolina, moramo se prije toga upoznati s još jednom stazom, koja je do prije malo više od jednog stoljeća bila ne samo glavna, nego i jedina staza u tom dijelu Velebita. Naime,

tada nije postojalo ništa od onoga po čemu je danas prepoznatljiv taj dio Velebita: nije bilo zavižanske ceste, nije bilo doma na Zavižanu, nije bilo Premužićeve staze, pa čak ni markiranog nogostupa kroz Smrčeve doline.

Bio je to put od Modrića, na skici označen plavom bojom, u narodu poznat kao »Niz Kaldrmu«. Dakle, u vrijeme kad je taj put bio prometan, a u njegovoj se blizini skrivao hajduk Jakica, put označen crvenom bojom (kao i svi ostali) nije ni postojao. Počevši od sjevera, trasa puta bila je »Smrčeva dolina« – Jakičina snižnica – Kaldрма – Zali brig – Rogić duliba.

Da pojasnim malo te lokalitete (vidi skicu)! Rogić duliba jedina je travnata duliba unutar Smrčevih dolina, a s njene travnate čistine puca nesmetan vidik na vrh Gromovače. U ljeto 2005. Nikola Modrić, njegov sin Marko i strastveni velebitaš Miro Brkić iz Like označili su crvenom bojom nekoliko ključnih točaka na tome putu. Na mjestu gdje se put križa s (kronološki gledano,

Rogić duliba

RAUL HORVAT

Vidik s grebena Čepuraša na Veliki Zavižan i Rivine

budućim) markiranim nogostupom, nalazi se sniježnica koja je, po hajduku Jakici, označena kao »snižnica hajduka Jakice«. Na segmentu »Smrčeva dolina« – Jakičina snižnica put označen crvenom bojom, kao i onaj označen plavom, idu istom trasom. Nekoliko stotina metara dalje staza prvi put izlazi iz guste šume, i to na stjenovitom području u dužini od oko 40 metara. Taj stjenovit silaz poznat je (i označen od strane spomenutih ljudi) kao »Kaldma«.

Jedna od brojnih jama u Smrčevim dolinama

Nekih 250 metara dalje staza još jedanput nakratko (u dužini od oko 15 metara) izlazi iz šume, dolazi u podnožje Zalog briga, penje se na njegov vrh, pa prvo strmim, a onda sve postupnijim terenom silazi u Rogić duliibu. Iako i na tom putu ima prevaljenih stabala, sveukupno gledajući, put je i dan-danas u razmjerno dobrom stanju.

Iako nije potpuno jasno kada je nastala ta staza, njezin je nastanak najvjerojatnije povezan s potragom za blagom u najdubljoj vrtači u Smrčevim dolinama. Koliko mi je poznato, a to potvrđuje i Nikola Modrić, staza se nije koristila za izvlačenje smreka za jarbole (tzv. »jamboraši« bili su šumski radnici koji su volovima izvlačili debla smreke i vukli ih iz velebitskih vrleti do mora). Uostalom, to je i sukladno sa stanjem na terenu jer nigdje u Smrčevim dolinama nisu vidljivi ni tragovi sjekire ni tragovi jamboraških putova i vlaka.

Prema priči Nikoline mame, Jakičin konak, tj. pećina u kojoj se skrivao taj hajduk, trebala bi biti negdje blizu (ili čak vrlo blizu) te staze, najvjerojatnije u području Zalog briga. Za mene, upornog istraživača velebitske divljine, na prvu, to i ne bi trebao biti naročito velik zalogaj. Ali priča ovdje

Već 35 godina istražujem velebitsku divljinu. Sve to vrijeme najviše su me privlačili predjeli s malo ili nimalo ljudskih tragova, a posebice oni u koje ljudska noga još nije kročila. S vremenom sam shvatio da je takvih predjela mnogo manje nego što sam prvobitno mislio

dobiva dodatni zaplet! Naime, kad je već bila u poznijoj dobi, Nikolina mama, zajedno sa sinom Nikolom, kreće iz Rogić duliše na Zali brig da pronade tu pećinu, koju je zadnji put posjetila kad je bila djevojčica. Ali na Zalom brigu potpuno se pogubila i nikako nije mogla pokazati gdje bi se pećina trebala nalaziti. Takve su mi situacije itekako dobro poznate. Kada se nakon dužeg vremena vraćate na dobro poznato mjesto u planini, nerijetko se događa da ga isprva ne možete naći, a kad ga naposljetku i nađete, ono izgleda sasvim drukčije od slike tog mjesta koja je ostala u vašem umu. Postoji, dakle, realna vjerojatnost da je pećina ipak na nekom drugom mjestu, a ne na onom na koje ukazuje nestabilno ljudsko sjećanje.

Kronološki gledano, u priču se ovdje uključuje i Božo Modrić, poznat i iskusan planinar, veliki istraživač Smrčevih dolina. On je Nikolin ujak, dakle Božo i Nikolina mama su brat i sestra, a ona je 11 godina starija od njega. Možda zbog razlike u godinama, možda zbog njenog bezuspješnog pokušaja da nađe konak ili nečega trećega, informacija da je pećina u blizini staze, negdje na Zalom brigu, ne prima se za Božu Modrića, koji ima potpuno drugačiju logiku o tome gdje bi se Jakićin konak mogao nalaziti.

Svoj pokušaj da nađe tu pećinu Božo je opisao u Našim planinama 1977. On kaže da je konak najvjerojatnije južno ili jugoistočno od Jakićine snižnice, u području koje se uzdiže prema Čepurašu i Premužićevoj stazi, zato što je, kako navodi, ondje »neopisiv kaos litica, dolinica, provalija, uskih klanaca i dubokih vrtača«. Božo je potpuno u pravu – taj je predio upravo takav. No on zasigurno nije tada mogao detaljnije istražiti to područje, jer je, kako opisuje, do Jakićine snižnice stigao sa svojim prijateljem, iz svoga stana u poprilično udaljenoj Borovoj vodici. Budući da je to bio i posljednji članak Bože Modrića u ovom časopisu, možemo zaključiti da nikada nije pronašao tu pećinu.

Međutim, Božina procjena o tome na kojem bi se terenu mogla nalaziti ta pećina i meni je bila u potpunosti prihvatljiva. Više desetljeća nakon Božinog uleta u to područje, nekoliko sam ga puta pomno pretraživao. Slobodno mogu reći da sam istražio gotovo svaki kvadratni metar terena južno, jugoistočno i istočno od Jakićine snižnice.

Ali otpočetak sam imao potpuno drukčiju strategiju ulaska u to područje – umjesto iz smjera Jakićine snižnice, »napao« sam ga iz visine, sa Čepuraša. Da razjasnimo najprije neke

»Pećina 2«

»Pećina 1«

možebitne nedoumice. Poznato je da je među starijim planinarima postojao prijemor o tome gdje se točno nalazi Čepuraš. Na topografskim kartama ucrtana je kota visine 1616 m, točno iznad Premužićeve staze, na onom zavoju gdje staza nakratko zavine prema zapadu i nadvije se nad Smrčeve doline. Uostalom, na tom je mjestu, na kamenu uza samu stazu, netko crvenom bojom napisao »Čepuraš«. Planinari koji se ne žure previše Premužićevom stazom mogu na tom mjestu poduzeti uspon na najviši vrh, visok 1616 m. Ali oprez, uspon je izrazito strm i prilično neugodan jer se do kamene glavice na vrhu treba probiti kroz nisku, teško prohodnu šumu i klekovinu.

Razlikujem dva pojma: najviši vrh Čepuraša (1616 m) i greben Čepuraša. Greben Čepuraša pruža se od Čemerikovog dočiča izravno na jug, u duljini od 1,5 km, sve do kamene glavice najvišeg vrha (1616 m). Naziv Čepuraš u ovom članku odnosi se jednako na taj greben kao i na

njegov najviši vrh. Iako je greben rastrgan, divlji i pod šumom, neke glavice ipak nadvisuju šumu, pružajući široke vidike na sve strane.

Pošto ste iz smjera Čemerikovog dočiča pregazili veći dio grebena, pravo iznenađenje čeka vas na samom njegovom kraju, kojih 200 m sjeverno od najvišeg vrha. Ondje se greben odjednom počinje širiti u ravnu zaravan u šumi. Dok se dalje ispred vas nazire kamena glavica najvišeg vrha, tik ispred vas iznenada iskrasne polukružna kamena barijera visoka oko tri metra. Čim je preskočite, ulazite u mali vrt, sa svih strana okružen stijenama. Na južnoj strani toga vrta nalazi se otvor skrovite pećine u koju se mogu komotno smjestiti dva čovjeka (ipak ne i dvije krave). Otvor pećine okrenut je ka sjeveru. Na skici je to mjesto označeno kao »pećina2«.

U svom tekstu »Crna kraljica i priče o zakonanom blagu« u Hrvatskom planinaru prof. Krunoslav Milas spominje zanimljivu priču

»Super sniježnica«

Ulazak u Hajdučki klanac na silasku s grebena Čepuraša

Sniježnica u Hajdučkom klanecu

o zakopanom blagu iz vremena prije dolska Hrvata. Prema toj priči, koja je kružila u Podgorju, stanovnici oko Klade i Starigrada Senjskog iznijeli su prilikom jedne opsade veliko blago preko Velikih Brisnica u Smrčeve doline i tamo ga zakopali. S druge strane, Božo Modrić u Našim planinama 1952. kaže da »stari seljaci čvrsto vjeruju da u vrhuncu Čepurašu postoji špilja u kojoj je spremjeno hajdučko oružje i blago, ali da nitko sada ne može odrediti koji je to vrhunac«.

Najtočniji je ipak Matija Dronjić, koji u svom tekstu »Zakopano blago u usmenoj predaji Podgoraca« kaže: »U Kladi se pričalo da je neki Modrić pronašao blago koje su hajduci sakrili negdje ispod Čepuraša, jednog od tri vrha istoimenog brda.« Bilo kako bilo, kad bih trebao sakriti blago negdje na tom dijelu Velebita, učinio bih to baš u toj pećini.

Najveće iznenađenje čeka vas kad se s grebena Čepuraša, s mjesta gdje se nalazi »pećina2«, počnete spuštati u smjeru Jakićine sniježnice. Tada se ispred vas iznenada ispriječi velik kameni zid s pukotinom u sredini – klanac! Čim sam ispred sebe ugledao taj fascinantant klanac, odmah sam ga nazvao Hajdučki klanac. Okretniji planinari, koji se ne libe provlačiti kroz procijepe i puzati kroz otvore (po principu: prvo ruksak, a zatim tijelo), mogu cijeli klanac prijeći bez upotrebe tehničkih pomagala. U klanecu se nalaze dvije duboke sniježnice, koje mu daju poseban čar.

Oko 100 metara ispod klanca u smjeru Jakićine sniježnice nalazi se golema, impresivna sniježnica, koju sam odmah nazvao Super-sniježnica. Da bih snimio tu sniježnicu, morao sam pomalo riskirati i vlastitu sigurnost te se dobrano nagnuti preko njezina ruba.

Oko 200 metara jugozapadno od Super-sniježnice, već prema dnu doline, nalazi se još jedna dojmjljiva sniježnica. Na gotovo jednakoj visini, južno od Hajdučkoga klanca, nalazi se još jedna omanja pećina, u koju se jedan čovjek može uvući i skloniti od nevremena. To je mjesto na skici označeno kao »pećina1«. U njoj se blizini, već prema prije spomenutom zavoju Premužičeve staze, nalaze dvije ili tri jame kojima se ne vidi dno.

Uglavnom, dvije pećine, jedna na grebenu, a jedna pod samim najvišim vrhom Čepuraša, ne uklapaju se u profil pećine u kojoj se prema predaji skrivao hajduk Jakica. Jednostavno, ne odgovaraju opisu koji nam nudi predaja, previ-soko su i predaleko od staze. Puno se bolje uklapaju u priče o zakopanom i skrivenom blagu za koje gotovo postoji konsenzus da se nalazi negdje na Čepurašu.

Ponovno se vraćamo na stazu preko Zalog briga. U nekoliko godina istražio sam sve vrtače s obje strane staze, i to cijelom njenom dužinom, i nisam pronašao nikakvu pećinu. Ali pronašao sam veći broj jama, od kojih su neke posve blizu staze, a neke i do stotinjak metara udaljene od

nje. Većina ih je ucrtana na skici. Potpuno su nepoznate i neistraživane pa bi mogle biti zanimljive speleolozima. Na silasku sa Zalog briga prema Rogić dulibi, vrlo blizu staze, nalazi se pristupačna ledenica, gdje na lagan način možete doći do snijega u bilo koje doba godine. Pronašao sam i »plitku rupu« koju Božo Modrić opisuje u Našim planinama 1977. »Plitka rupa« je manja depresija amfiteatralnog oblika, u kojoj je zub vremena učinio svoje, tako da se ljudski tragovi danas ondje jedva poznaju. On spekulira da su to bile pretpovijesne nastambe natkrite granjem. »Plitka rupa« nalazi se na širem području Zalog briga, ali je čak oko 300 metara udaljena od staze. Oko 200 metara prije ulaska u nju niotkuda se pojavljuje jak put, koji prate oznake u obliku strelice na bukvama.

Pretpostavljam da ih je postavio Božo Modrić, ali mogao bi biti i netko prije njega. I to je sve ucrtano na skici (misteriozni put označen je zelenom bojom).

Radi potpunosti, istražio sam i preostali dio Smrčevih dolina, daleko izvan staze. Sjeverno od staze izrazito je divlji, ali ujedno i vrlo slikovit dio Smrčevih dolina, gdje se u samom podnožju Raskosina nalazi velika depresija, koju sam prozvao »Velika provalija«. Južno od staze dominiraju Sjeverni vrh (1502 m) te Južni vrh (1514 m), koji se već nadvija nad markirani put koji se s Rossijeve kolibe spušta u Velike Brisnice. Na cijelom tom području može se pronaći još poneka jama, ali nema nijedne spomena vrijedne pećine.

U Smrčevim dolinama vidi se isti obrazac kao i u većini ostalih dijelova Velebita: da je broj pećina osjetno manji u odnosu na broj jama. Možda je i to jedan od razloga zašto su za Podgorce Bunjevce pećine bila mitska mjesta (uostalom, blago ili oružje možete sakriti ili zakopati u pećini, ali ne i u jami).

Nakon svega, s vrlo velikom vjerojatnošću mogu tvrditi da se pećina u kojoj se prema predaji skrivao hajduk Jakica ne nalazi ni tamo

Izlaz iz Hajdučkog klanca

Na grebenu Čepuraša – ispred najviši vrh (1616 m), a iza vrh Gromovača (1676 m)

gdje je smješta Nikolina mama (kao posljednja kazivačica), ni tamo gdje bi trebala biti po Boži Modriću. Osim ako... ako što?

Sjećam se jednog posjeta Zavižanu, negdje na samom početku ove potrage, kada sam nekadašnjem meteorološkom motritelju Anti Vukušiću rekao da tražim tu pećinu. On je čuo i za Jakičin konak, ali i za stazu »Niz Kaldrmu«. Odmah mi je hladno odbrusio: »Nema šanse da ovo ikada nađeš, to ti je sve začarano«. Isprva sam mislio da se čovjek šali, ali ubrzo sam se i sam duboko zamislio. Postoje naime mnogi tekstovi koji govore o začaranosti raznih lokaliteta na Velebitu. Dobri primjeri mogu se naći u knjizi »Velebit se nadvio nad morem« Šime Balena, kao i u prije spominjanom tekstu Matije Dronjića. Mislim da bi svaki ozbiljan istraživač Velebita trebao računati na tu mogućnost. Nešto kao kolektivna distrakcija, kolektivno skretanje pozornosti dok se krećete terenom. Je li Jakičin konak začaran? Iskreno, ne znam. Mogu reći samo ono što sam puno puta iskusio pri traženju drugih lokaliteta na Velebitu, a to je da kad se jednom dovoljno približite traženom lokalitetu, njegovo postojanje (prije nego što ga ugledate) »počinje se osjećati u zraku«. U ovoj potrazi takvo što nijednom nisam osjetio. Moj je stav da se prije trebaju istražiti sve ostale mogućnosti, pa se tek onda eventualno prikloniti toj kao, posljednjoj. Postoje li druga rješenja?

Prije sedam godina u okolici jedne dulibice 300 – 400 metara niže Rogić dulibe (taj dio više

ne pripada Smrčevim dolinama) našao sam razmjerno prostranu pećinu koju, nažalost, nisam ozbiljnije razgledao jer je uopće nisam povezao s Jakičinom pećinom. Nisam čuo da itko zna za nju. Je li moguće da je »naša« pećina pomaknuta kojih nekoliko stotina metara od mjesta gdje je smještaju akteri naše priče? Naime, Jakica je bio Legac, a ta je dulibica pripadala Legcima. Nikolina mama sjeća se da je u Jakičinoj pećini ili ispred nje bilo kamenje složeno za vatru, a Božo Modrić spominje dva čelična čavla zabijena u strop pećine (od koga li je to samo čuo?). Trebao bih ponovo pokušati naći tu pećinu i podrobnije je razgledati. Bilo kako bilo, pitanje o tome gdje se točno nalazi pećina u kojoj se skrivao taj hajduk i dalje ostaje otvoreno.

I na kraju, vjerujem da će mnogi današnji planinari na ovaj pokušaj stavljanja tvrdog istraživačkog planinarstva u službu starih priča koje još uvijek žive u narodu samo odmahnuti rukom. Dok je nama, današnjim planinarima, Velebit samo rekreacija, narodu koji je tu vjekovima živio Velebit je bio život. Mislim, ipak, da je svakom planinaru i posjetitelju našeg Velebita važno skrenuti pozornost na važnost očuvanja njegove prirodne baštine te na važnost očuvanja kulturne tradicije cijeloga toga kraja. U glavi mi stalno zvoni izjava svećenika Baričevića: »Nije Velebit opustio zato što su odselili Podgorci Bunjevci, već zato što su oni jedini u njemu mogli živjeti«. Tako lijepo i istinito rečeno.

Sami na Triglavu

Biserka Radović, Viškovo

Napisati ovaj članak ili ne? To se pitanje neko vrijeme kuhalo u meni. Imam i svojih *da* i svojih *ne*.

Najprije: zašto *ne*!

Svi znamo da članak koji se objavljuje u našem Hrvatskom planinaru mora biti zanimljiv, govoriti o nečemu novome, o nečemu što još nije doživljeno i ispričano, o nečemu što bi bilo zanimljivo svim čitateljima. Takvo je pravilo. I tako piše u uputama za pisanje članaka. Zbog čega bi onda jedan uspon na Triglav bio poseban? Koliko planinara svake godine dođe do vrha Triglava! Neki se time hvale, a neki su samozatajni pa ni slovca ne kažu. Samo se odnekud pojave slike. Zašto da pišem o našem usponu na Triglav? Nema razloga.

A onda dolazi moje *da*: možda se ipak može opisati naš put na Triglav. Zašto? Zato jer svoje snove i želje uvijek morate održavati živima. Jednog će se dana i ostvariti. Samo da spomenem, to je bio naš peti pokušaj uspona na Triglav. I konačno uspješan. Nekima djelomičan, nekima potpun, ali to su detalji, nebitni detalji.

Sad će većina čitatelja reći: »Kako peti? Pa to je jednostavno. Spremiš se, spakiraš i odeš.«

Ali ne u našem slučaju. Nekoliko puta razlog su bile »nemoguće« vremenske prilike u odabranom terminu, pa napadali snijeg u lipnju i rečenica domara: »Samo smo čekali da nazovete jer ste ostali posljednji koji još niste otkazali.« Ostalo je ono na što ne možemo utjecati – poslovne obveze i pandemija koronavirusa.

Ove godine, početkom srpnja, tri najstarija, superaktivna člana našeg društva uputila su nam pitanje i počeo je razgovor:

– Ćemo mi?

– Ćemo. A kamo?

– Kako kamo? Pa na Triglav. Morate poč z nami jer nas inače ne puštaju od doma.

– A kad? Mi smo radni ljudi. Rekli su nam da moramo još delat do penzije. Ali nam i kažu da po zakonu imamo nekakvi godišnji.

– Pa tad.

– Dobro. Onda kraj srpnja, negdje u šetmani pa makar daž daždio cijelo vrijeme. (U prijevodu: negdje u tjednu, pa makar kiša padala cijelo vrijeme.)

– More!

I tako smo se barba Pero, barba Marijan (od milja zvan barba Kompić), gospon V. (njega ne smijem nazvati barbom jer mi prijeti neviđenim kaznama) i nas dvoje (Biba i Predrag – da i nas otkrijem) brzo dogovorili.

Pripremajući opremu shvatili smo da je vrijeme za nove vreće za spavanje. Kada ako ne sada? Iako je pravo vrijeme za novi komad planinarske opreme uvijek, malo lakše ljetne vreće dobro bi nam došle baš sada jer će masa punog ruksaka za ovaj izlet sigurno biti dvoznamenkasta. Svaki je gram bitan! Birajući vreće, sretnemo Brigitu. »Kamo? Kuda?« pita ona. »Triglav!« jednoglasno odgovaramo sa smiješkom. »Ideem i jaaaaa!« Ženski dio ekipe ekspresno je udvostručen, a cijela je pustolovina odmah dobila svoj kodni naziv: B&B@T.

Datum je određen, barba Kompić napisao je preliminarne planove, koje smo pretvorili u svima prihvatljive rute: običi sve domove gdje se mogu prikupiti pečati za Slovensku planinsku pot i naći zanimljiv put kojim naši dragi penzići još nisu prošli. Jer da se ne zavaravamo – neki od njih bili su na Triglavu već desetak puta. I sve to strpati u četiri dana.

Dakle ostvariv je plan sljedeći:

Prvi dan: Planina Blato, koča na Planini pri Jezeru, planina Viševnik, koča pri Triglavskih jezerih

Drugi dan: uz Triglavska jezera do Zasavske koče na Prehodavcih pa na Dolič

Treći dan: na Triglav pa preko Kredarice i Planike do Vodnikovog doma

Četvrti dan: do auta putem koji ćemo dogovoriti usput.

Kako se dan polaska približavao, vrijeme se postupno kvarilo i svakodnevne prognoze za Triglavski park sadržavale su više kiše nego sunca. I opet je ona grozna misao »da mene Triglav ne voli« probudila neki nespokoj u meni. Ali moji suputnici nisu mi ovaj put dali vremena da previše razmišljam o tome.

Večer je uoči puta. Brigita sva sretna šalje poruku: »Sve sam strpala u ruksak – 9,99 kg! Nije dvoznamenkasto!« Pogledam svoj ruksak i nije mi jasno. Imam sve što i ona, ali je teži: pojas, kaciga, malo hrane, roba, kabanica, vreća za spavanje, voda... Kako? Kako je to uspjela? Upitnici oko glave, zbunjen pogled na ruksak i Predragovo spasonosno pitanje: »Pitaj je koliko je vode uzela?« Povratni odgovor nije za javnost. Yesss! Ipak nisam pretjerala sa sadržajem svog ruksaka! Kad je u nj stavila vodu, ruksaci su nam bili u gram jednako, dvoznamenkasto teški.

Krenuli smo prema Sloveniji. Nas šestero u dvama autima: jedan »penzionerski«, a drugi »poslovni ljudi na GO«. S dviju različitih strana, da se ne lovimo po Halubju. Poslovni ljudi razmišljaju jesu li završili sve poslove, ostavili sve upute zamjenskim osobama, napravili sve

što treba za sljedeća četiri radna dana... Nije ni čudo što smo nehotice »fulali« (sve) ceste do graničnog prijelaza i tako umjesto 20 minuta trebali 40. Početak putovanja koji ne obećava previše! A onda se oglasila i Brigita sa stražnjeg sjedala: »Vezano uz prognozu, rekli su mi da ne budemo jako žalosni ako se ne popnemo do vrha. Bit će još dana i prilika.« Zar mi se to stvarno događa?! Mene Triglav stvarno neće... a još nismo ni ušli u Sloveniju. Ali hajde, ovaj smo put barem krenuli.

Za to su vrijeme naši penzići preskočili dogovoreno mjesto sastanka i krenuli prema Ilirskoj Bistrici. OK, vidimo se tamo. Budući da oni ne vole sjediti besposleni dok nas čekaju, pronašli smo ih uz veeeelike šalice čaja. Možemo krenuti dalje. Naravno, do prvog sljedećeg odmorišta. Pa zatim do sljedećega... I tako smo posjetili sva odmorišta na putu do Planine Blato. Jer osnovna je misao penzić-ekipe: »Poomalo, imamo dovoljno vremena. Nikamo nam se ne žuri. Cijeli je dan pred nama. I Triglav nas čeka. Uvijek je na istom mjestu.«

Stigli smo na Planinu Blato. Prvi dan planinarenja može početi. Uz priče naših suplaninara

Svizac

BISERKA RADOVIĆ

Varljivo vrijeme

(nemojte smetnuti s uma da naša dva najstarija člana imaju 78 i 76 godina) uspon je lakši, a vrijeme brže prolazi. Glavni cilj prvog dana bio je provesti naše veterane putom kojim još nisu išli. Ako uzmete u obzir činjenicu da su neki od njih bili na Triglavu već desetak puta, onda znate koliko smo si zahtjevan cilj postavili. Ali, uspjeli smo. To! Jedan je cilj ostvaren. A vrijeme prvi

dan? Tu i tamo lagana kišica. Ništa strašno. Nije ni za kabanicu.

Drugi dan započinje laganom izmaglicom po visokim vrhovima. Putem do Prehodavaca snijega ima na desetak mjesta. Vjetar, magla i tiho pjevušenje: »...ništa nam neće ovi dan pokvarit... vapšu vari vari...« Taj je dan Brigiti i meni cilj bio uloviti svisca. Fotićem, naravno. I eto njega uz Jezero v Ledvicah. Sjeo na kamen da nas malo bolje promotri. Zove nas svojim prodornim cijukom. Još se i namješta za slikanje. Pravi influencer. Cilj ostvaren! Možemo nastaviti do Prehodavaca. Odatle do Doliča vrijeme nas ne mazi. Prate nas kiša, magla i vjetar i sve vremenske nepogode osim snijega i grmljavine. I neki planinari u kratkim hlačama. A mi zabundani k'o pravi medvjedići.

Nakon večere u Doliču pravo malo događanje – barba Pero je pečatom utisnutim na Doliču konačno ispunio svoj prvi dnevnik Slovenske planinske poti. Riječ je o dnevniku iz 1964. Onome za koji su mu u Muzeju planinarstva rekli da bi trebao biti kod njih, a ne kod njega. Kada je 27. srpnja 1964. bio u domu na Doliču,

Na osiguranom putu

BISERKA RADOVIĆ

Aljažev stup na vrhu Triglava

BISERKA RADOVIĆ
BISERKA RADOVIĆ

Predah

nije bilo pečata. Pa je sudbina htjela da 27. srpnja 2021. dođe ponovno i napokon utisne taj pečat na njegovo mjesto. Nakon točno 57 godina! A nije da u međuvremenu nije ispunio još poneku slovensku obilaznicu. Ova je knjižica nekako posebna. Kao što je svima nama bila ta večer.

Nakon propisnog slavlja, bilo je vrijeme za noćenje. Vjetar puše nemilosrdno. Barba Kompić objavljuje da se ne osjeća dovoljno snažno za uspon na Triglav pa će on do Vodnikova doma podno Triglava, a Predrag je odlučio da ga ne pušta samog. Znači, ujutro nas četvero krećemo prema vrhu. Možda. Ovisi o vremenu. I Triglavu. Želi li on da se ja konačno popnem na njega? Više nisam sama u toj priči. Tu je i Brigita. I ona želi stići do vrha.

Započinje treći dan našeg planinarenja. U 6 ujutro kiša lupa po prozoru, vjetar ne prestaje. Sve su moje barkice na dnu mora, Brigita me tužno gleda, a barba Pero veselo kaže: »Spavajte još, do 8 ujutro. Onda će sunce.« Nemam pojma tko je sve čuo tu rečenicu, koje su se sile umiješale i kako se to dogodilo... ali u 8 ujutro zaista nije bilo

magle ni kiše, a vjetar je lagano popuhivao (za nas naučene na buru to je niš' od vjetra). Možemo krenuti! Gospon V. otišao je prije 15 minuta. Nas dvije slušamo posljednje upute barbe Kompića, uvaljujemo Predragu vreće za spavanje (one nove, lagane) i višak hrane, na njihovo mjesto stavljamo dvije limenke laškog pa pod budnim okom barbe Pere krećemo prema vrhu.

Put do vrha većini je planinara poznat: od Doliča do pod stijenu Triglava po davno napravljenoj mulatjeri, onda malo po sajlama, hop-hop i na vrhu ste. Samo opet taj vjetar i pojava oblaka na vrhu Triglava. Pa nećemo valjda sada odustati? Barba Pero nešto njurga o vremenu i nastavlja svojim putom, a nas dvije ga slijedimo bez puno veselja. I onda, u svim tim crnim mislima o uspješnosti uspona, pita mene Brigita koje mi je boje kaciga. »Pa bijele, nego koje bi bila!« »I moja isto!« I to je bilo to! Naše bijele kacige postale su svijetla točka koja je otjerala sve crne misli. Nema više tog vjetra ni oblaka koji će nas spriječiti da sa svojim bijelim kacigama pogledamo s vrha Slovenije. I da za Predraga slikamo

Prema Malom Triglavu

BISERKA RADOVIĆ

Krn u daljini. Dok vjetar pojačava, nestrpljivo navlačimo pojaseve, stavljamo kacige i krećemo u stijenu Triglava. Napredujemo polako, od sajle do sajle. Čekamo da reful prođe, pa požurimo do sljedeće sajle. Reful pa mi, reful pa mi, reful pa mi – iiii na vrhuuu smooo! Nema više refula. Sada puše stalno! Ali neka puše, više nam ne smeta ni najmanje. Čvrsto se držimo za Aljažev stup dok nas barba Pero i gospon V. fotografiraju. Jak vjetar otpuhao je oblake, pa se Krn vidi kao na dlanu. Slikamo ga za Predragu. Vadimo pivo iz ruksaka, točimo ga u svoje riječke »Šta da?« lončice i nazdravljamo! Nas četvero, sami na vrhu. Barba Pero i gospon V. govore nam da nikada nisu išli gore po takvom vjetru (a da ne pišem opet, znate koliko su puta bili) i da im se nikada nije dogodilo da su na vrhu bili sami, bez gužve! Pouke priče bile bi: za sve postoji prvi put i nikad nije kasno! Jesmo, potrpili smo malo taj vjetar na usponu, ali zato nam se Triglav zahvalio vidikom o kojem smo dotad samo sanjale.

Put od Velikoga do Malog Triglava prolazi vrlo tiho. Trebalo je vremena da se dojmovi slegnu. Svatko u svojim mislima, ali svi s osmijehom na licu, polako i oprezno koračamo dok vjetar i dalje nemilosrdno puše. Opres se povećava svaki put kada prođemo pored neke od mnogobrojnih spomen-ploča poginulim planinarima. Na silasku se malo razdvajamo: gospon V. požurio je naprijed jer želi stići i do Staničeva doma, nas dvije koračamo između refula vjetra,

a barba Pero ostao je još malo radi fotografiranja. Silazak s Malog Triglava do Kredarice »na rikverc« po sajlama i dolje smo u trenutku. Šaljemo SMS poruku Predragu. Da se ne brine. Ili smo se možda mi brinule gdje su naše vreće?

Nastavljamo prema Planiki. Barba Pero odlučio je da će odmah do Vodnikov doma jer smo mu danas malo prebrze. Pa da nas ne »koči«. I da nas može umjetnički fotografirati izdaleka. Samo što smo išle jednim putom – onim kojim je išlo i stado ovčica sa zvončićima oko vrata, a on je gledao prema drugom. Jadni naš barba Pero, zadale smo mu dodatnih briga baš tamo gdje ih nije trebao. A možda se i s punim pravom trebao brinuti jer je put do Planike dobrim dijelom »osiguran« labavim klinovima i sajlama, ispod kojih vidik puca na vrlo strm, gotovo okomit sipar.

Od doma Planike lijepo se vidi naše sljedeće odredište: Vodnikov dom na Velem polju. Samo nizbrdo do Konjskog prevala pa smo »na konju« (onda je put ravan, mislile smo). »Odradit« ćemo tu »nizbrdicu« pa onda dalje laganini po ravlini, dok nas adrenalin još drži uspravnima. Već pomalo umorne, koračamo tako po strmom siparu, a pogled na zelenu livadu u daljini neopisivo nas veseli i daje još malo snage.

Konačno, Konjski preval. Sada je u našim mislima slika da je dalje sve ravno pa se možemo malo i opustiti. Na putokazu piše još samo pola

BISERKA RADOVIĆ

Kozorog

Svizac i mi - na istom putu

sata. »Slovenskih« pola sata, »naših« sat, do sat i pol. Ne, ne, nismo mi spore. Samo smo zaključile da su slovenske vremenske mjere najvjerojatnije prilagođene trkačima. Cijelim putem ljudi oko nas trčkaraju, većinom u tenisicama i kratkim hlačicama.

Na visini smo od 2000 i još malo metara. Mi u dugim hlačama, toplim jaknama i visokim gojzericama ponosno koračamo, bez primisli da bismo trebale brže hodati ili potrčati. Pozornost pomalo popušta. Još jedan pogled na upravo prijedenu nizbrdicu i možemo krenuti po vodoravnom putu. Do prve nizbrdice. Pa dalje opet do sljedeće nizbrdice. I tako nebrojeno puta. Pa opet malo sajli i metalnih nožišta po nizbrdicama. I jedan kozorog. Uhvaćen fotićem. Što fotićem? Gotovo rukom, koliko nam je blizu prišao. Kozorog je bio, uz uspon na Triglav, potajni cilj trećeg dana.

Sve ide po planu, još samo da dodemo do doma. Želimo što prije skinuti gojzerice te nešto toplo pojesti i hladno popiti. Konačno se krov Vodnikova doma nazire negdje iza krošanja. Još

jedan svizac na putu. I Predrag na zavoju. On sav sretan što nas vidi, a mi potihom »vičemo« na njega – da ne uplašimo svisca. Rukama i nogama pokušavamo mu objasniti da snimi svisca i nas dvije – na istoj fotografiji. Uspio je!

Da ne bi sve bilo prejednostavno, četvrti je dan skrivao svoja iznenađenja. Iako je muški dio ekipe bio čvrsto protiv toga da se ide do planinske kočice na Vojah jer je daleko od parkiranih automobila, nekako smo dospjeli baš tamo. Na sreću, dok smo nas dvije razmišljale o ajdovim žgancima z ocvirki i kolačima, bez neke predodžbe gdje su nam točno auti (a bili su udaljeni dva do tri sata hoda) naši su vozači uz pomoć ljubaznih slovenskih planinara riješili taj prijevozni problem.

I to je to. Gotova je triglavska priča. Za ovu godinu. Nagodinu će možda sjati sunce sva četiri dana. Nitko mi ne brani da to bude moj planinarski san za 2022. godinu – sunce na Triglavu. Samo sunce, bez jakog i snažnog vjetra. I moji vjerni planinarski pratitelji. Jer nigdje nije lijepo kada si sasvim sam.

Retezat (2482 m) u Rumunjskoj

Feručo Lazarić, Svetvinčenat

Nakon dvaju odgađanja zbog epidemije koronavirusa stigao je napokon trenutak za putovanje u Rumunjsku! Kada sam s HPD-om Zaprešić bio na Musali, obećali su mi da ćemo nagodinu ići na Karpate. Okolnosti su se malo poigrale s nama, no nitko nije zaboravio na taj izazov.

Učili smo u školi da su se naši preci, južni Slaveni, spustili preko Karpata na more. Osim Karpata, želio sam vidjeti i dvorac grofa Drakule.

Rekao sam »vidjeti« – a već sam pisao o tome kako mi slijepi gledamo ušima, prstima i nogama. Što tako »vidimo«, nije važno. Važno je da putujemo, da na svoj način otkrivamo i upoznajemo nove krajeve, ljude, običaje, te da u tome uživamo.

U Zagrebu se pridružujem ekipi, pa nas osmero, uz šofera-vodiča Branka, putujemo kombijem za Beograd. Ondje nas čeka Radmilo, alfa i omega te planinarsko-turističke ture. Svi imamo potvrde o cijepljenju, pa lako i brzo prelazimo granicu.

Prva je planina na našem putu Fruška gora. Petstotinjak metara visoka i poprilično pokrivena vinogradima. Nastavljamo prema Petrovaradinu, rodnomu mjestu bana Josipa Jelačića, gdje se nalazi i spomen-kuća njemu na sjećanje. S petrovaradinske utvrde gledamo Dunav, moćnu i veliku rijeku. Napuštamo Petrovaradin, a ja mislim na onu poznatu pjesmu »Osam tamburaša s Petrovaradina«. Eto i Beograda – hodamo Knez Mihailovom ulicom i završavamo na Kalemegdanu. Tu su park, razna igrališta, muzej oružja i na kraju vidikovac, s kojega se vidi ušće Save u Dunav. Zanimljivo je da je Sava zelene boje, a Dunav smeđe. Do mene je golem, stari top, prava atrakcija.

Napuštamo Kalemegdan i vozimo se prema Avali, petsto metara visokom brdu, s poznatim Meštrovićevim spomenikom neznatom junaku na vrhu. Brzo stižemo do tog velikog zdanja. Oko 800 metara zračne udaljenosti od njega nalazi se televizijski toranj, visok dvjestopet metara. Devedesetih godina prošlog stoljeća srušili su ga NATO-ovi zrakoplovi prilikom napada na Srbiju. Nakon nekoliko godina ponovno je izgrađen, uz zanimljivo arhitektonsko rješenje: drže ga tri jake stope pa izgleda kao raketa. Dizalom smo se uspjeli do vrha, odakle puca divan vidik na sve strane.

Put kroz gustu klekovinu

Nakon dva dana u Beogradu, idemo prema Rumunjskoj, Karpatima, dvorcu grofa Vlada III. Drakule (Zmajevo sina). Karpati se pružaju od Ukrajine, Poljske i Češke pa do Rumunjske. Prolazimo kroz divan rumunjski krajolik, koji moji suputnici neprestano fotografiraju i opisuju mi ga. Redaju se planine, šume, jezera, rijeke, potoci, plodna polja, voćnjaci, seljaci na kočijama u koje su upregnuti konji. Prvi dan posjećujemo hrvatsku nacionalnu manjinu u općini Karaševo. Priređuju nam srdačan doček. Uživamo u razgovoru s načelnikom Petrom Bogdanom, te Ivanom i Jurom.

Drugi nam je dan u planu planinarenje na vrh Retezat (2482 m) u južnim Karpatima. Planina Retezat poznata je i pod imenom Transilvanijske Alpe. Na početku puta nailazimo na ploču na kojoj piše da do vrha ima pet i pol sati hoda. Staza je lagana, vodi kroz šumu. Odjednom čujem šum potoka. Predivno! Pola sata hodamo uz potok, uživam u prekrasnoj simfoniji njegovih slapića.

Nakon osamstotinjak metara svladanog uspona i tri sata hodanja priuštiti ćemo si odmor za doručak. Počinje kamenjar. Uspon je sve teži i vrlo sam oprezan. Kristina, moja nezamjenjiva pratiteljica, navodi me na svaki korak. Škrape, usjeci, sitno, klizavo kamenje, penjanje po stijeni bez klinova i sajli, redaju se jedan za drugim. Nakon dva sata takvoga kretanja vrlo sam umoran i predlažem da odustanemo. Kristina ne želi ni čuti. Više vjeruje u mene nego ja sam u sebe. Govori mi: »Možeš ti to, idemo dalje!« Dišem duboko, izvlačim svu snagu iz sebe i napokon, nakon šest sati, stižemo na vrh.

Veselje, osjećaj i ponos neopisivi su! Slijedi čestitanje i fotografiranje. Beskrajno se veselim uspjehu, ali Kristina govori da još nije gotovo, da nas čeka dug silazak, a taj je teži od uspona. Vraćamo se istom stazom. Opet kamenjar kojem nema kraja. Hodam s kamena na kamen, otpenjavam, idem četveronoške unazad zbog strmine i klizavoga kamenja. Ni sam ne znam kako sam uspio prijeći tu vrlo tešku i dugu dionicu. Preostala tri sata odradili smo pjevušeći. Bio je tu i čudesan potok, čiju sam ukusnu i ledenu vodu pio s neopisivim užitkom. Nakon 12 i pol sati, u sumrak, beskrajno veseo, sretan i »malčice« umoran, stigao sam do kombija. Samo planinari

Ljestve na najstrmijem dijelu uspona

poznaju osjećaj koji ih ispuni pri dolasku na cilj nakon dugoga i napornog hodanja.

Treći smo dan posjetili jedan od desetak dvoraca grofa Drakule, onaj u Argešu. Do njega vodi 1480 stuba. Za usporedbu, to je jednako penjanju na sedamdeseti kat. Umjesto dvorca, zatekli smo ruševinu bez krova. Od grofa ni traga. Ničega, ni slike, ni fraka, ničega. Da bismo to utvrdili, prešli smo čak 1480 stuba, gore-dolje, za što nam je trebalo sat i pol.

Slijedi drugo planinarenje, po kanjonu. Puno puta put prelazi preko potoka, s kamena na kamen. Bilo je i klinova, stuba i sajli. Na kraju staza ide pored akumulacijskog jezera Vidraru, koje čuva vodu za obližnju hidrocentralu, s branom visokom 160 metara.

Posljednji dan u Rumunjskoj vozili smo se planinskom cestom Transfagarašan. Duga je 90 km, a doseže visine veće od 2000 metara. Najviša je točka planinski prijelaz Fagaraš, koji dijeli rumunjske regije Transilvaniju i Vlašku. Neopisivi planinski vidici oduševili su moje

Jezero Bucura u Nacionalnom parku Retezat

Feručo Lazarić nadomak vrha Retezata (2482 m)

suputnike. Stali smo na poznatom skijalištu opskrblivši se raznoraznim domaćim stvarčicama.

No, ni to nije bilo sve. Na povratku smo stali u Beogradu i večerali u nezaobilaznoj Skadarliji. Restorani su bili puni gostiju, tako da smo jedva našli slobodno mjesto. Dočekali su nas glazbenici, pravi virtuozii na harmonici, violini, gitari i kontrabasu. Živo, lijepo, veselo, sve po mom ukusu. Nije mi prvi put što sam tu, ali uvijek sam oduševljen. Sviraju sve što gosti požele. I znaju sve pjesme. Tako sam i ja dobio onu »Osam tamburaša s Petrovaradina«. Slijedile su izvedbe pjesama »Pod brajde« i »Suza za zagorske brege«, gdje smo se Branko i ja pridružili pjevajući. Na kraju sam sâm, uz njihovu odličnu pratnju, zapjevao svoj dragi »O sole mio!«.

Što reći? Sve je bilo lijepo, sve dobro. Ali ovaj putopis završio bih ipak spominjući svoju pratnju. Dobra, strpljiva, staložena, vesela i tolerantna Kristina, puna razumijevanja i energije, sigurno me je, po vrlo teškoj i zahtjevnoj stazi, dovela do cilja. Puno joj hvala na tome. Pa, mulțumesc, și la revedere, Romania! To bi po naški bilo: Hvala, i doviđenja, Rumunjska!

Četiri dana na hrvatskom jugu

Ester Stanković, Zagreb

Rijetko odlazimo planinariti u udaljenije krajeve naše zemlje, no svako takvo putovanje dugo se pamti. U južne krajeve povela nas je mlada vodičica Marina, koja je napredovala krupnim koracima i postala prava majstorica. Sjajno je odradila četverodnevni izlet u dubrovačko područje.

Na put smo krenuli trima kombijima, rano ujutro. Dugi, lijepi, sunčani dani, veselo i složno društvo, sve je obećavalo pravu planinarsko-turističku poslasticu.

Još prvi dan planirali smo se popeti na Babinu gomilu (735 m), najviši vrh krševite

planine Rujnice, koja se nalazi sjeverno od doline Neretve. Uspon počinje u selu Desne, kod mjesne crkve, a vodi kroz maslinike i nisko raslinje, uz šarenilo cvijeća i miris brnistre. Za uspon nam je trebalo oko tri sata. Kako se bližio vrh, vidik je sezao sve do doline Neretve i njezina ušća u more, kod Ploča. S Rujnice se lijepo vide dva jezera – Modro oko i Desansko jezero. Uspon je otežavala velika vrućina jer smo krenuli oko podneva. Ali kad dođeš na vrh, nagrađen si prekrasnim vidicima na sve strane i sva je muka začas zaboravljena. S vrha je otvoren vidik u svim smjerovima. Vide se Biokovo, Matokit, hercegovačke

Vidik s Babine gomile na ušće Neretve kod Ploča

ESTER STANKOVIC
ESTER STANKOVIC

Na putu prema Svetom Iliji, najvišem vrhu Pelješca

planine, dio otoka Mljet, Korčula, Vis. Na vrhu se nalazi ploča koju je prije desetak godina postavio Australac našeg podrijetla, na kojoj piše: »OD KAD SAM BIJA MAL U AUSTRALIJE STRIC ANTE RAJKO I CACA MAKSIMILIJAN KRSTICEVIC (13. VI 1930.) IZ BOROVARA SU PRICALI OD VRHA BABINE GOMILE DA

MORE SE VIDIT SVE OKOLO I JADRANSKO MORE BOG SIN DAVID IX 2011.«

Vraćamo se istim putem do kombija i odlazimo prema Orebiću na Pelješcu. Usput posjećujemo vinariju Čurlin. Na Pelješcu je vrlo razvijen uzgoj vinove loze, o čemu osobito svjedoči poznato vrhunsko crno vino plavac mali, pa nije neobično

Raštrkani otoci i otočići pelješkog arhipelaga

ESTER STANKOVIC

Pogled sa Svetog Ilije (961 m)

što ondje ima mnogo većih i manjih vinarija. Ćurlini su nas dočekali pršutom, sirom i svježe ubranim trešnjama te, dakako, odličnim vinima.

Nakon smještaja u apartmanima u blizini mora, domaćin nam je za večeru pripremio prefine orade na gradele i poslužio ih uz fino pelješko vino.

Sutradan ujutro krećemo na Svetog Iliju (961 m) iznad Orebića. Vrh je navodno nekad nosio ime Perunovo brdo, po starom slaven-skom bogu Perunu, gospodaru gromova. Uspom je moguć iz tri glavna smjera. Odabrana je strma staza iz zaselka Urkunića, 200 m istočno od sela Ruskovića. Početni dio staze vodi kroz makiju i sitno raslinje, a staza zatim ulazi u visoku šumu bora i crnike. Na izlasku iz šume dolazi se na otvoren, kamenit teren. Staza nas blagim usponom dovodi do nekadašnje lovačke, a sada planinarske kuće, na 800 metara. Kuću je dao sagraditi nadvojvoda Karlo von Habsburg radi lova na čagljeve. Na stotu godišnjicu (2008.) PD Sveti Ilija iz Orebića počeo je obnavljati kuću. Danas je potpuno obnovljena i služi planinarima.

Staza još neko vrijeme vodi kroz borovu šumu, a potom prolazi kroz kamenjar i golet obraslu travom i mediteranskim biljem. Za uspon su nam trebala tri sata. Na vrhu se nalaze

Visoko iznad Orebića

Silazak, uz vidik prema Korčuli

drveni križ i ploča sa žigom i nazivom vrha. Vidik s vrha jednostavno je očaravajući. Što se više metara popneš, to se više šire horizonti oko nas. Plavetnilo mora u daljini spaja se s nebom, a pred nama su se kao na dlanu rasuli raštrkani otoci i otočići, prekrasna Korčula te zbijene kućice Orebića. Sveti Ilija nedvojbeno je jedan od najljepših vidikovaca na našoj obali!

Nekolicina brzih hodača požurila se sa silaskom kako bi stigla na trajekt za Korčulu i otplaninarila na vrh Kom (508 m). Po prekrasnom mjestu Korčuli prošetalo se i nekoliko naših planinara koji su odustali od Svetog Ilije. Dio društva otišao je nakon silaska u Orebić na prvi morski kupanac, a drugi u istraživanje još nekih vinarija. Prošli smo kroz tunel Dingač i našli se u vinariji Miličić, gdje smo imali sreće upoznati samog vlasnika. Pavo Miličić, bivši pomorac i kapetan kruzera, devedesetih se godina ozbiljno primio obiteljskog biznisa i danas je jedan od najpoznatijih hrvatskih vinara i podrumara. Sjajan mu je dingač i bijelo vino rukatac! Uz obiteljske priče i svoju biografiju, strpljivo nas je proveo kroz labirint podruma punih drvenih bačava, inoks tankova, punionicu, kušaonicu uređenu starim fotografijama njegovih predaka, prepuno skladište i moderan restoran. Duboko u podrumskom dijelu, iz kamene stijene zlatne ruke

klesara klešu golem prostor u kojem će biti restoran u starinskom štihi. To mu je, kaže, novi hobi. Sretno ti bilo, Pavo! Možda će biti prilike da još jednom svratimo, kad taj prostor bude završen.

Treći dan putujemo preko Stona, prolazimo kroz Trsteno, preko Dubrovnika i Konavala, gdje se divimo visoko u nebo uzdignutim čempresima, koji uz borove pokrivaju trećinu toga zelenog raja. Odredište je Kuna Konavoska, gdje počinje uspon na Sniježnicu. To je najjužniji gorski greben Dinarskoga gorja u Hrvatskoj. Na vrhu smo pronašli još jednog svetog Iliju. Široka, uređena staza u zavojima vodi na najviši vrh Svetog Iliju (1234 m). Kao na pravom križnom putu, uz put se nalaze drveni križevi s natpisima: razum, savjet, znanje, jakost, strah božji...

Na svim vrhovima koje smo obišli upriličili smo zajedničko fotografiranje, kako bismo imali uspomenu na svladane vrhove. Tri, a neki od nas četiri ne baš lagana vrha, dohvatili smo u tri dana.

Odmah nakon silaska do kombija, put nas je vodio ravno dolje, duboko na plažu Pasjaču podno strmih, konavoskih stijena. Do plaže se može doći jedino spuštajući se 250 metara jako strmim stubama uklesanima u stijenu. Nagrada je vidik na božanstvenu plažu kristalno bistrog mora. Rapsodija neopisive zelenomodre boje! Kakva je radost bila zaplivati u takvom moru,

Uspón na Sniježnicu

koje ispire znoj i sav umor nakon planinarenja po pravoj ljetnoj vrućini! Neopisivo...

Putujemo dalje u Srebreno, gdje se smještamo u apartmane i odmah potom odlazimo u restoran

Članovi HPD-a Željezničar na vrhu Sniježnice (1234 m)

na dogovorenu večeru. Spustio se mrak i umor je učinio svoje. Za taj je dan bilo i previše svega!

Četvrti, završni dan našeg obilaska predivnoga dubrovačkog područja proveli smo u

Povratak prema Kuni Konavoskoj

turističkom razgledavanju Dubrovnika. O njegovim se ljepotama sve zna. Neki su se popeli na Srđ, jedna je ekipa obišla zidine, a ostatak društva razmilio se gradom. Dok sam u jutarnjim satima šetala Stradunom, žilom kucavicom grada koji se činio tako pustim i koji se postupno budio, lagano se oporavljajući od korone, sjetila sam se Dubrovnika iz njegovih boljih i zdravijih vremena. Dubrovnik se nije predao ni u ratu ni u koroni. Libertas (sloboda) slogan je i simbol nepokorenoga grada. Na tvrđavi Lovrijencu stoji ploča s natpisom »NON BENE PRO TOTO LIBERTAS VENDITUR AURO« (Ni za sve zlato svijeta ne prodaje se sloboda). Dubrovnik će u mom srcu uvijek imati posebno mjesto.

Put nas dalje vodi prema Pločama. Prije Neuma, na samoj cesti, nalazi se kiosk u kojem

se prodaju školjke kamenice. Mogu se kušati svježe i sirove. Žena nam odmah spretno otvara školjke i servira ih s kriškom limuna. Sirova kamenica ne izgleda primamljivo, ali vrijedi je kušati. Budući da slovi kao afrodizijak, muški je dio ekipe konzumirao po nekoliko komada, uz izliku da je baš fino!

Ručak nas je čekao u Pločama. Poznati restoran s ponudom žaba i jegulja, prženih i na brudet. I to se moralo probati! Nešto posebno, što se zaista ne jede svaki dan. Prepuni dojmova od svega što smo prošli, vraćamo se u Zagreb.

Svaki put kad odlazim u predjele koje još nisam obišla, upijam njihove okuse, mirise i boje. Svaki novi grad, nova šetnja, nova planina dotakne moje srce i tada postajem stvarno svjesna svih ljepota koje sam dosad vidjela i koje ću još vidjeti.

pripremio: Vjekoslav Kramberger

Znak Alpinističkog odsjeka HPD-a

Prvi znak, danas bismo rekli značka, Alpinističkog odsjeka Hrvatskoga planinarskog društva (AO HPD) svakako spada u red planinarskih falerističkih »kapi-talaca«, tj. među najrjeđe domaće planinarske značke. Nastao je na samom početku Drugoga svjetskog rata, a njegovi su nositelji djelovali u turbulentnom vremenu prve polovine četrdesetih godina 20. stoljeća. Bio je znamen tada najaktivnijih i ponajboljih hrvatskih alpinista. Njegovo stjecanje određivali su propisi i pravila te je alpinist mogao i izgubiti pravo na značku, a njezin službeni naziv – Znak za izvršujuće članove Alpinističkog odsjeka, govori da se nije radilo o običnoj znački.

Danas značka AO HPD-a predstavlja faleristički raritet i često je pogrešno interpretirana kao oznaka vojske NDH. S alpinističkim znakom, koji je relativno nepoznat, vratit ćemo se u prve godine AO-a i opisati njegovo pionirsko djelovanje, sve do kraja Drugoga svjetskog rata.

Premda je između dvaju svjetskih ratova među konzervativnijim i starijim članovima HPD-a alpinizam slovio kao nepotreban avanturizam, ipak je u svibnju 1935. osnovana Alpinistička sekcija (poslije Alpinistički odsjek). Okupljala je 22 mlada člana, među kojima i neka danas legendarna imena, koja su ušla u povijest hrvatskog planinarstva i sporta. Članovi AO-a bili su podijeljeni u dvije skupine – izvršujuće i podupirajuće, s time da su izvršujući imali niz uvjeta.

Uvjeti su se odnosili ponajviše na ispunjenje propisanog broja izleta, koji su se upisivali u Spomen-knjigu AO-a. Ako član bez opravdanog razloga ne zadovolji uvjet, prelazi u podupirajuće članstvo.

Sljedeće godine, u proljeće, vodstvo sekcije održalo je prvu alpinističku školu u Hrvatskoj, s praktičnim vježbama na stijenama podno staroga grada Okića – inače jednog od prvih žarišta hrvatskog alpinizma, na kojemu je još sredinom 19. stoljeća prvi penjački podvig izvela karlovačka učiteljica Dragojla Jarnević.

Daljnijh godina broj članova AO-a raste. Stijene su na brojnim domaćim planinama netaknute i neistražene. Na području Paklenice alpinisti HPD-a opremaju prve smjerove, posjećuju hercegovačku Čvrstnicu i Prenj, penju se i na poznate i popularne vrhove slovenskih i austrijskih Alpa te se uspješno uspinju na Mont Blanc. Postavljaju lakše i teže smjerove, no ipak su najviše koncentrirani na stijenu Kleka, planine-simbola hrvatskog planinarstva. Golem entuzijazam i loša oprema, kakvu danas ne možemo ni zamisliti, vodili su te pionire hrvatskog alpinizma na brojne vrhove, ali i u smrt. Alpinističke su nesreće bile česte, nažalost, i sa smrtnim posljedicama. Pogibija jednog od tadašnjih najboljih alpinista Dragutina Brahma na Anića kuku, u lipnju 1938., smatra se prvom planinarskom smrtnom nesrećom u Hrvatskoj. Njemu u čast, njegovi su alpinistički prijatelji Marijan Dragman i

Vinjeta AO-a u Hrvatskom planinaru

Članovi AO HPD-a 15. 8. 1941. u Mezića stijeni na Čvršnici (Kolar, Franjo Kuhtić, Franjo Šaško, Emil Laszowsky, Ivica Bumba i Zdravko Ceraj)

Slavko Brezovečki tri godine poslije ispenjali smjer na Anića kuku i nazvali ga – Brahmovim smjerom.

S vremenom se događaju promjene u vodstvu, donesena su i nova pravila, alpinističke se škole i dalje održavaju, a članovi AO-a gostuju u gradovima diljem Hrvatske, promičući alpinizam kao dio planinarstva. Početkom 1941. rađa se ideja o izradi Značka za izvršujuće članove, prema nacrtu M. Krakera, te je nakon nekoliko mjeseci predstavljen sekciji i dodijeljen petorici najaktivnijih alpinista. Uz znak se dodjeljivala i prigodna diploma. Koliko je bilo zahtjevno njegovo stjecanje, dovoljno govori ovaj odlomak iz pravila:

Pravo nošenja tih znakova imaju samo oni članovi odsjeka, koji prema pravilu izvrše niz teških uspona u planinama. Ti se usponi izvršuju u roku od jedne godine. Potrebno je izvršiti 3 penjačka uspona u stijenama (jedan u silazu), dva obična uspona ljeti iznad 2000 m, jedan zimski iznad 2000 m i jedan zimski iznad 1600 m. Znak se može postići i bez penjanja. Zato je potrebno izvršiti dva ljetna uspona iznad 2200 m, tri ljetna uspona iznad 2000 m, jedan zimski uspon iznad 2000 m i dva zimska uspona iznad 1600 m.

Očito je da je za stjecanje Značka alpinist morao biti izrazito sposoban i uporan, što pokazuje i činjenica da je u početku dodijeljen samo petorici alpinista.

Ni sljedeće godine, na skupštini Odsjeka održanoj u siječnju 1942., nije dodijeljeno više znakova – uz petoricu kvalificiranih članova, dobila su ih nova petorica.

Jedan je pripao Dragutinu Horvatu, uz doživotno pravo nošenja zbog velikog broja uspona. Od prethodne dodjele Značka sva su petorica zadržala pravo njegova nošenja. Doživotno pravo na Znak pripast će tadašnjem legendarnom penjačkom navezu hrvatskog alpinizma Slavku Brezovečkom i Marijanu Dragmanu, koji su ujedno bili i okosnica predratnoga i ratnoga AO HPD-a.

Premda je bilo ratno doba, planinarilo se i dalje, ali uglavnom po domaćim planinama. Dana 12. travnja 1942., prigodom proslave prve godišnjice NDH-a, članovi AO-a, odjeveni u jednaku planinarsku odjeću, s užadi i cepinima, sudjelovali su u mimohodu ispred poglavnika Pavelića, a bilo je to ujedno i njihovo prvo javno predstavljanje u Zagrebu. Odsjek je tada imao čak 49 članova.

Iste je godine opet održana alpinistička škola na stijenama Okića, a krajem ljeta 15 najboljih pripadnika AO-a odlazi u Visoke Tatire u Slovačku, gdje su održali alpinističke tečajeve za slovačke vojnike »Odjela armadnih pretekarov«. Slovaci u listopadu uzvraćaju posjet, a naši najbolji alpinisti, opet po dužnosti obučavanja slovačke vojske, borave na Visokim Tatrama u kasno ljeto 1943. Sljedeće, 1944. godine, izleti su zbog ratnih okolnosti ograničeni samo na zagrebačko gorje, alpinistička škola opet se održava, a uvedeni su novi propisi, čime su najbolji alpinisti AO-a, njih jedanaestorica, dobili novu kvalifikaciju – »član vodič«, koja je uvedena novim pravilnikom.

Osim penjačke aktivnosti AO-a, u ratnim brojevima Hrvatskog planinara objavljen je niz članaka u kojima su opisani usponi, zgode i nezgode s alpinističkih izleta te možemo zaključiti da je tih godina AO ujedno i najaktivniji što se tiče literarnih i fotografskih uradaka u HP-u. Čitati te tekstove, iz današnje je perspektive veoma zanimljivo. Ti nam se pionirski alpinistički pothvati, bili oni mali ili veliki, čine nevjerojatnim. Za primjer, spomenimo samo da se radi penjanja, primjerice, u danas popularnoj Paklenici, nije dolazilo u Starigrad, pa nakon pive ture »kod Dinka« – evo te u podnožju Anića kuka! Tada se dolazilo vlakom u lički Medak, pa najprije dobrim planinarskim gazom, s čitavom opremom preko Velebita na Buljmu, a zatim se silazilo u klanac Paklenicu. Nakon toga dugog prilaza i dobrog odmora moglo se ući u stijenu. I onda opet preko Velebita nazad u Liku na vlak. Nije bilo ni skloništa na Strugama, ni otvorenog doma u Paklenici, ni »norveške vremenske prognoze«, spavalo se uglavnom u špiljama ili šatorima pod vedrim nebom. Puno je sličnih primjera, a danas su iz pozicije modernog planinarenja takvi pothvati gotovo nezamislivi.

Znakova AO HPD-a dodijeljeno je između petnaest i najviše dvadesetak, i to najaktivnijim hrvatskim alpinistima. Za jedanaest imena postoje podaci o

numeracijama na reversu značaka. No, ostaje nepoznanica zašto neki primjerci nemaju broja na stražnjoj strani, poput primjerka iz zbirke autora teksta i još nekoliko znakova koji su poznati. Znakovi imaju na stražnjoj strani polukružni žig BRAČA KNAUS / ZAGREB, što označava tadašnju vodeću zagrebačku zlatarsko-rezbarsku radionicu. Znak je kovan od posrebrene tombaka, masivnije izrade, dimenzija 52×41 mm, a nosio se s dvama vijcima koji su na prikazanom primjerku pojačani lemljenjem.

Kraj Drugoga svjetskog rata donio je nove promjene: Hrvatsko planinarsko društvo više nije postojalo, a proći će nekoliko godina dok se alpinisti ponovno ne organiziraju u sekciju. Znak sličnog izgleda dijelit će se i dalje izvršujućim alpinistima. Pioniri koji su začeli organizirani alpinizam u Hrvatskoj nastavljaju s aktivnostima. Nažalost, neki nisu doživjeli kraj rata, poput Marijana Dragmana, koji je stradao pretkraj rata zbog suradnje s partizanima. Javljaju se mlade snage, nova imena, a u alpinizam su uključene i djevojke.

Alpinistički odsjek na mimohodu 12. travnja 1942.

Skupina slovačkih i hrvatskih alpinista na vrhu Gerlachovsky štít (2665 m) na Visokim Tatram

Alpinizam se nakon rata nastavlja u sklopu Komisije za alpinizam Planinarskog saveza Hrvatske.

Premda se u tekstu spominju samo tri alpinistička imena – Slavko Brezovečki, Marijan Dragman i Dragutin Brahm, kao dvojica tada najboljih alpinista te jedan kojega je obilježila tragedija, red bi bio spomenuti i ostala legendarna imena koja su obilježila prvih devet godina hrvatskog alpinizma, ostale članove Alpinističkog odsjeka i nositelje Znakova za izvršujuće članove Alpinističkog odsjeka, čiji broj u zagradi označava numeraciju na znaku koji su zaslužili i o čemu je ostao sačuvan podatak:

Zdravko Ceraj (2)
 E. Hofler (3)
 Josip Mesarić (5)
 Ivan Bumba (6)
 Emil Laszowski (8)
 Krešimir Mihaljević (9)
 Franjo Šaško (10)
 Stjepan Brlečić (11)
 Božo Dilber (12)
 Slavko Prevendar (13)
 Josip Plachek (14)
 Marijan Dragman
 Slavko Brezovečki
 Dragutin Horvat
 Dragutin Brahm
 Stjepan Žulić
 Vjekoslav Čubelić
 Miroslav Čubelić
 Josip Majer
 Ivica Rukavina
 Dragutin Pužar
 D. Poldrugač
 V. Šporčić
 Velimir Neferović
 Dragutin Belačić
 Geza Faršang
 S. Aleksić
 Pero Lučić – Roki
 T. Poldrugač
 Z. Hohnjec
 Franta Kuhtić
 Franjo Ris
 Eugen Hajaš
 Josipa Ferenčina
 Renata Jesensky
 B. Blažina
 Vladimir Brajša
 Željko Strossmayer
 M. Krakar
 T. Bedenko
 Ing. Badovinac

Speleološka istraživanja prošloga ljeta

Tijekom ljeta 2021. speleološki klubovi i odsjeci organizirani u Komisiji za speleologiju HPS-a proveli su mnoge uspješne speleološke ekspedicije i logore.

Speleološku ekspediciju »Srednji Velebit 2021.« organizirao je SK »Ozren Lukić« iz Zagreba od 31. srpnja do 8. kolovoza. Tijekom devet dana na Velebitu kroz logor je prošlo ukupno 46 sudionika iz osam speleoloških udruga i dvije stanice HGSS-a. Istraživanja su se provodila u 24 speleološka objekta, od kojih su 22 novoistražena i prvi put topografski snimljena. Svakako treba izdvojiti jame Veliki seronja (–139 m), ponor Stratište (–131 m) i na Platou ćuprija (–116 m). Usto je nacrtana i paralelna vertikala u ponoru Pepelarici na dubini od 230 do 280 metara. Ponor Pepelarica »produbljen« je na vikend-akciji 21. kolovoza za 7 metara speleouronom Denis Barnjak, članice SO PD-a Željezničar iz Gospića. Nova dubina ponora iznosi 354 metra. To je i dalje najdublji poznati speleološki objekt na srednjem Velebitu.

Članovima SK-a »Ozren Lukić« ovo je bila sedma godina uzastopce kako organiziraju ekspedicije na širem području srednjeg Velebita. U tijh je

sedam godina čak pet puta mijenjana lokacija logora, a ukupno je istraženo čak 126 novih speleoloških objekata. U tim je istraživanjima sudjelovalo 206 osoba iz 17 različitih speleoloških udruga iz Hrvatske i inozemstva. Ekspediciju su poduprli brojni sponzori i donatori.

Nakon šest dugih godina SO HPD-a Željezničar, Zagreb odlučio se vratiti i vidjeti čega ima na Cetini. Dogovoreno je da se nastavi istraživanje suhih dijelova Gospodske špilje. Od 31. srpnja do 8. kolovoza organiziran je speleološki logor. Bazni logor bio je smješten kod starog mlina pored Vukovića vrela, a ulaz u špilju nalazi se nekoliko kilometara dalje, ali u blizini asfaltiranog puta, pa je logistika istraživanja bila razmjerno jednostavna.

U Gospodsku špilju ušle su dvije ekipe. Prva je obilježila put do sifona za ronioce, a druga pregledala otprije poznate perspektive i našla neke nove. Stare perspektive pokazale su se mahom kao kratki, uski kanali, koji se ili vrte u istraženi dio ili završe u neprolaznom suženju ili vodi. Utvrđeno je da glavne snage treba usmjeriti na dvije perspektive: splet kanala

Članovi speleološke ekspedicije Srednji Velebit 2021.

Gornja Tutićeva

između Sjevernog sifona i jezera u Zapadnom kanalu te na novootkriveni Istočni kanal, koji se otvorio nakon ispenjane blatne kosine, otprilike 15 metara iznad razine glavnoga kanala, odmah nakon Sjevernog sifona. Prva perspektiva istražena je u jednom danu, a istraživanje u Istočnom kanalu trajalo je četiri dana. Tijekom logora istraženo je i topografski snimljeno oko 100 metara prve perspektive, te oko 420 metara Istočnoga kanala.

Istraživalo se također i u Gornjoj Tutićevoj špilji, za koju se pretpostavljalo da je duga oko 300 metara, no ispostavilo se, nakon višednevnog istraživanja, da je kudikamo duža, pa je nakon topografski snimljenih 500 metara, ostalo, prema procjeni, još barem 140 – 150 metara za daljnje istraživanje.

Na logoru je sudjelovalo 30 speleologa iz sedam speleoloških odsjeka i društava: SO HPD Željezničar, HBSD, SU Estavela, SO PDS Velebit, SO HPD Sniježnica iz Dubrovnika, SO PD Sv. Jakov iz Bitulića i SU Kraševski zviri iz Ivanca.

Istraživanja su se nastavila i na području Crnopca, a predvodili su ih speleolozi HPK-a Sveti Mihovil, Šibenik. U 10 istraživačkih akcija u Jamskom sustavu Crnopac i jami Duša, za koju se pretpostavlja da bi mogla postati dio sustava, istraženo je ukupno 1449 m

novih kanala (104 m u JSC-u i 1345 m u jami Duša). Speleolozi HPK-a Sveti Mihovil i nakon ljeta nastavili su s istraživanjem jame Duša, koja se nalazi u blizini i 60 metara iznad ulaza Kita Gačešina. U četiri akcije kopanja i širenja postojećeg dna na –131 m probijen je prolaz u nove dijelove jame.

Opremačka ekipa u Pepelarići

SandMan

Jamski sustav Crnopac sada je ukupno dug 54.709 m i dubok 797 m, dok je jama Duša duga 1667 m i duboka 318 m. Ta su dva velika speleološka objekta samo desetak metara udaljena jedan od drugoga te postoji velika vjerojatnost da su spojeni.

Tijekom ekspedicije SO PDS-a Velebit, u jami Nedam na sjevernom Velebitu proronjen je sifon pri dnu i iza njega istraženo 120 m horizontalnoga kanala, nekoliko kraćih vertikalna i skokova te 40 m duboka vertikalna, čime je jama »produbljena« na točno 1250 metara. Istraživači su stali s istraživanjem zbog manjka opreme za napredovanje, a po njihovoj procjeni jama se nastavlja još barem 35 metara u dubinu. U fosilnom kanalu Nedam, kod Usisavača, istraženo je 30 metara u dvije akcije proširivanja, nakon kojih se stalo ispred novoga suženja.

Osim jame Nedam, istraživani su i okolni teren. Pronađeno je 25 novih jama, istraženo njih 8, ponovljena su 4 nacrti te su provjereni i nadopunjeni podatci za 25 jama. Ukupna istražena dubina na sjevernom Velebitu iznosi 470 metara.

Osim geoloških istraživanja, poseban fokus znanstvenih istraživanja bio je na praćenju klimatskih uvjeta i leda u jami Nedam i drugim važnim jamama na sjevernom Velebitu. Stalnim je praćenjem ustanovljeno povećanje količine leda u odnosu na lanijsku

godinu, što se povezuje s vrlo hladnom zimom na Velebitu, tijekom koje su na pojedinim ulazima u jame zabilježene najniže temperature od -10 do -23 Celzijeva stupnja. Ti su uvjeti omogućili formiranje novog leda u gornjim dijelovima jama. Zanimljivo je da je u jami Nedam led zabilježen na dubini od oko 150 m, na mjestu koje nije izravno ispod ulazne vertikale i gdje prije godinu dana nije bilo leda. U jami Pozoj količina novoformiranog leda bila je tolika da se nije moglo pristupiti mjernom instrumentu na dubini od 80 metara.

SU Kraševski zviri iz Ivanca organizirao je speleološki kamp »Ravna gora 2021«. Istraživanja su se održavala vikendima tijekom lipnja, srpnja i kolovoza.

Rezultat istraživanja špilja i jama na Ravnoj gori u Hrvatskom zagorju jest izrađenih 1 speleoloških nacrti (10 špilja i 4 jame). To su Špilja na Kuća gori, Kukeljka, Sotinska špilja, Radni ponedjeljak, Jurišina špilja, Lisičja špilja, Tisina špilja, Bršljanova špilja, Smećica, Koralka, Prava zagorska jama, Višnjička špilja, Jama Grobnica, špilja Vindija, špilje Pod balkonom 1 i Pod balkonom 2.

Sva navedena, a i brojna druga istraživanja, speleološki klubovi i odsjeci provode u okviru projekta »Istraživanje hrvatskoga krša« Komisije za speleologiju HPS-a.

Valerija Butorac i Damir Janton

U Gospiću održan Skup speleologa Hrvatske

Od 10. do 12. rujna u Gospiću je održan Skup speleologa Hrvatske 2021. Organizirao ga je SO HPD-a Željezničar pod pokroviteljstvom Komisije za speleologiju HPS-a (KSHPS), Hrvatskoga speleološkog saveza i Grada Gospića. Skup je održan u prostorijama OŠ »dr. Jure Turić« i Kulturno-informativnog centra, gdje se odvijala glavna aktivnost.

U petak, 10. rujna, održana je radionica za osnovnoškolsku djecu (3. i 4. razrede), na kojoj su učila o nuklearnoj fizici, biospeleologiji, krškim sustavima, geologiji i samoj speleologiji. Isti dan poslijepodne održan je okrugli stol o speleološkim objektima, kao dijelu georaznolikosti i geobaštine. Suorganizator okruglog stola bila je Uprava za zaštitu okoliša i prirode Ministarstva gospodarstva i održivog razvoja. Održana su dva usmena izlaganja, nakon kojih je uslijedila kvalitetna rasprava sudionika.

Pošto su registrirani prvi pristigli sudionici Skupa, održan je u atriju KIC-a zabavni dio večeri, uz koncert gospićkog benda DC5.

U subotu su Skup pozdravili Ivica Radošević, ravnatelj OŠ »dr. Jure Turić«, Ernest Petry, župan Ličko-senjske županije te Kristina Prša, zamjenica gradonačelnika Grada Gospića. Nakon otvorenja održana su tri tematska bloka, u kojima je predstavljeno 18 usmenih priopćenja te posterska sekcija s ukupno šest posterskih priopćenja. Istovremeno, u prostorijama KIC-a održani su Speleo-film festival te izložba speleofotografije. Nakon održanoga stručno-znanstvenog dijela Skupa uspješno je u parku ispred Strukovne škole Gospić testirana i provedena prva »speleoalka«. Glazbena večer održana je u atriju KIC-a.

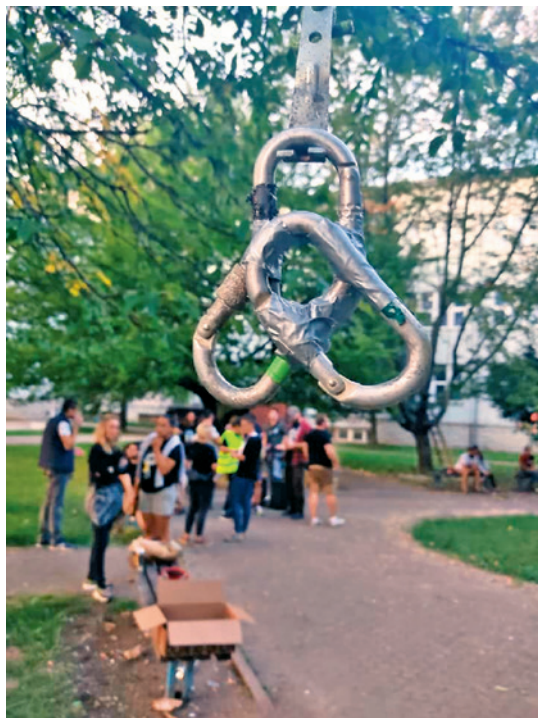

U nedjelju ujutro održan je sastanak KSHPS-a. Sudionici skupa iskoristili su sunčanu nedjelju i za posjet Pećinskom parku Grabovača te za edukaciju i degustaciju tradicionalno spravljenih ličkih rakija u kušaonici Stilanova Lika.

Valerija Butorac i Damir Janton

Okrugli stol na Skupu speleologa Hrvatske

Speleoalka

DVADESET GODINA ZAJEDNO U AKCIJI

IGLU ŠPORT

